

KRUCI

NARODNA IGRA S PETJEM

K R U C I

LJUDSKA IGRA S PETJEM

Napisal Anton Brumen

1938

TISK TISKARNE SV. CIRILA V MARIBORU
PREDSTAVNIK ALBIN HROVATIN

Pravica in pogoji za uprizoritev.

Društva, včlanjena v »Prosvetni zvezi v Mariboru«, ki kupijo in plačajo najmanj pet knjig, so prosta tantieme za dobo treh let, ako uprizorijo igro v svojem kraju.

Ta pravica je neprenosljiva na druga društva in odre v istem kraju.

Za vsa druga društva in odre daje dovoljenje avtor Anton Brumen, Maribor.

Vsako uprizoritev (tudi ponavljanje) je javiti osem dni poprej avtorju!

D697

D 2014 / 5168

Vse pravice pridržane.

Rokopisno razmnoževanje vlog in knjige prepovedano.

Uvod.

Slovenska narodna preteklost je spričevalo napore malega naroda, ki je z žrtvami in silo duha ohranjal svojo zemljo in branil svojo pravico. Preteklost slovenskega naroda, razgrnjena slovenskemu živečemu človeku, bo budila v našem rodu spoštovanje do junaških del naših prednikov, občudovanje njihove odločnosti in zvestobe veri in jeziku. Našemu rodu bo kažipot naprej.

V našem narodu živijo spomini na preteklost. Mnogih niti stoletja niso mogla izbrisati. Poleg spominov na Turke živi na Murskem polju in v vzhodnem delu Slovenskih goric še vedno živ spomin na upade roparskih Krucev, ki so prihajali z ogrske strani čez Muro in strahovali slovensko ljudstvo v krajih ob Muri.

Ohranjen je spomin na Kruce v ljudskem izročilu in v knjigi. Z namenom, da ostane ohranjen tudi v naši slovenski ljudski igri, v kateri ljudstvo dogodka najbolj živo gleda in doume, je mariborski prosvetni delavec Anton Brumen, sin Murskega polja, spisal narodno igro »Kruci«. Snov je zgodovinska, kakor je ohranjena še v ljudskem izročilu rodu, ki biva na Murskem polju. Igra je torej pisana iz ljudstva za ljudstvo. Ni namenjena, da ostane tiskana v kakšni reviji za visoko izobraženstvo, temveč zato, da gre čez naše ljudske odre, kjer jo bo naš rod doumel najbolj živo. Pisatelj je posrečeno zadel duha naše ljudske igre in bo imela igra »Kruci« zaradi tega svojo trajno vrednost.

Prva predstava Brumnovih »Krucev«, ki jo je dal Ljudski oder v Mariboru, je dokazala vrednost igre, in reči smemo, da ji je pot čez naše ljudske odre zagotovljena, zagotovljen tudi uspeh. Ljudska igra, ki

je zgrajena iz dogodkov naše narodne preteklosti, bo imela svojo vzgojno moč, kar nam itak slovenske narodne igre, od ljudstva sprejete z zanimanjem, spričujejo.

Pisatelju Antonu Brumnu gre zaslužen priznanje, da nam je dal novo ljudsko igro, kakršnih si ljudstvo želi, ki jih pa imamo razmeroma malo. Pisatelj je tako odprl nov list v knjigi naše slovenske narodne preteklosti, list, ki priča o borbi našega naroda za svetost in nedotakljivost njegove zemlje in pravice.

Maribor dne 7. maja 1938.

DR. MEŠKO JOSIP.

Osebe:

Ropoša Štefan, kmet v Veržeju

Magdalena, njegova žena

Vida, njuna hči

Franček, njen sin

Čopora Franc, sodar v Veržeju

Husijan Andrej, hlapec pri Ropošu

Šonaja Gregor

Bračič Gašper

Tomaž

} kmetje v Veržeju

Janez, Tomažev sin

Voršič Kata, kmetica v Veržeju

Stariha Martin, župnik pri Sv. Miklavžu

Brajdič Marko, ciganski poglavar

Godrnja Jurij, mešetar in poveljnik Krucev

Izak, žid

Šandor

Lajoš

Mikloš

Lela

Mara

} Kruci

} ciganki

Kmetje, kmetice, fantje, dekleta, strelci, cigani, Kruci.

Čas in kraj dejanja.

Prvo in drugo dejanje se godi na domačiji kmeta Ropoša leta 1679;

tretje dejanje v gozdu pri Hotizi istega leta;

četrto dejanje sedem let pozneje na domačiji kmeta Ropoša;

peto dejanje deset let pozneje v taboru pri cerkvi Matere božje na jeruzalemskem griču.

PRVO DEJANJE.

Snubitev.

Na desni vežni vhod v kmečko hišo; za njo vrt. Na levi v ospredju velika košata lipa, pod njo klopi in kamenita miza. Za lipo lesena ograja z vhodom na dvorišče; mimo vodi cesta. Ozadje: vas s cerkvijo. Na levi zadaj gospodarsko poslopje. — Pozen nedeljski poletni popoldan. Ko se dviga zastor, nekateri sedijo, drugi stojijo po dvorišču, držeč v rokah vsak svoj vrček, ter pojo v zboru primerno narodno pesem. Ko odpojejo, si nazdravljajo in pijejo.

1. prizor.

Vida, Ropoša, Čopora, Šonaja, Husijan, Bračič, Tomaž, Janez, Godrnja, fantje, dekleta, kmetje, kmetice.

Vida (*stoji med vrati, Godrnja Jurij poleg nje ter jo nagovarja*).

Šonaja: Kaj ne, sosed Ropoša, veselo pa je le na svetlu?

Janez: Da, da, očka Gregor, dobre volje biti in sladko vince piti, to nam gre! (*Smeh.*)

Husijan: Saj kapljica je dobra, še boljša kakor Ropoša! — Kajne, boter?

Ropoša: Za tebe, ki nimaš nikoli dovolj. Še v sodu boš utonil. (*Smeh.*)

Čopora: Dobro ste mu dali, očka! (*Smeh.*)

Husijan: Kdo se pa lahko med nami tako ponaša, če ne ti, Ropoša, posebno, kadar smo takole, kakor danes!

Bračič: Saj res, skoraj bi pozabil, — in z zetom se boš ponašal — z našim Frančkom, on je naš najboljši četnik.

Čopora: Ne, ne, ne tako, to je še vse...

Andrej: Kaj bi tajil, France, kar je, pa je! — Zaljubljen si in Vida te ima rada, oče bo dal pa žegen

in v cerkvi vaju bodo poškopili, potem bo pa konec tvojega junaštva! (*Smeh.*)

Vida: Draš, ne bodite tako hudobni!

Jurij: Ali je res, Vida?

Vida (*molči*).

Andrej: Vidiš jo, Vido, kako o tem rada sliši! — Ej, pijmo ga na to, pa se bomo spet postavili! (*Pijejo.*)

Šonaja: Pa na zdravje našega Franceta, bodočega gospodarja pri tebi, Ropoša. — To je junak! Vsi Turki in Kruci bi zbežali pred njim.

Godrnja (*stopi v ospredje med nje*): Kaj? — Že spet Kruci? — Žilava je njihova moč! — Gospoda se jih kar boji. Že nekaj let pijejo kri graščakom. — Svobodni so in z njimi enaki.

Andrej: I, kaj! — Kdo pa je njihov kralj? Saj morajo vendar imeti tudi svojega »oberkruca«!

Tomaz: Ti že veš, Andrej, ko si bil med Turki.

Andrej: I, kaj bi ne vedel! — Bil sem grenicar, Turek, in bom morda še Kruc!

Godrnja: Pustimo danes Kruce. Kupčeval bi rajši! — Oče Ropoša, ali bo kaj?

Bračič: E, saj res, Jure, Miška ti prodam! — Koliko mi daš zanj?

Godrnja: Dam ti, da bo dosti zate in da si lahko kupiš še drugega.

Ropoša (*ga prekine*): Vida, prinesi nam še tistega boljšega! — Saj je danes praznik. Potem bomo pa kupčevali!

Franc: Ali naj grem pomagat, oče?

Vida: Takoj grem, oče, takoj!

Ropoša (*Francu*): No, pa pojdi!

Vida in Franc (*odideta v hišo*).

Šonaja (*hudomušno*): Povej nam, Jure, povej še kaj o Krucih! — Ti si bliže njih nego mi. — Kaj je njihov posel in kako živijo?

Godrnja: Saj veste, če gre človek tako po svetu po kupčiji, pa jih sreča. Ne boje se nikogar, tudi

vraga ne. — Kamor pridejo, povsod zbude strah in trepet. Ogrsko gospodo so že ustrahovali, ni jim treba več tlačaniti. Graščak je enak s Kruci in grof je njihov kralj.

Andrej: Ropajo in požigajo pa kakor Turki.

Godrnja: Kajpada! — Podnevi! — A ponoči vam živijo! — Plešejo in pijejo, dokler siti in pijani ne obleže.

Bračič: Kaj pa, če bi tudi mi šli med Kruce?

2. p r i z o r.

Brajdič, prejšnji.

Brajdič (*pride iz ozadja godrnjaje*): Le pojdi, če ti je življenja mar!

Ropoša: Kaj pa spet ti strašiš tod, cigansko motovilo?

Brajdič: E, tako, praznik je, — pa sem prišel . . .

Šonaja: Žejen je cigan.

Vida in Franc (*prineseta pijače v velikem vrču*): Tako, oče, zdaj pa le kar od kraja!

Godrnja: Oče Ropoša, hčerko pa imate, da ga nima para!

Vida: Nikar se ne norčujte! (*Ostali pijejo.*)

Franc: Oče Ropoša, kaj bo pa jutri s košnjo? Ali bi ne bilo dobro, da nas vse povabite?

Ropoša: Da, da! Vse vas vabim, saj ta košnja je zame veselje!

Vsi (*razen Godrnje*): Prav radi pridemo, Štefan, že ob prvi zori!

Ropoša: Tako je prav! To je moška beseda! — Še tebe povabim, Jurij!

Godrnja: Jutri pa ne morem! Grem v Radgono.

Šonaja: Pusti Radgono za drugikrat! Bolje je pri Ropošu kositi.

Tomaž: Bomo spet pili, peli in jedli.

Godrnja: To je pri meni zmeraj, samo, če mi je tega le dovolj! (*Pokaže denar.*)

Ropoša: Pri Juriju cvenka nikoli ne zmanjka.

Šonaja: Ropoša, glej, da jutri ne zaspiš! Ob svitu pridem klicat!

Ropoša: Bomo videli! — Andrej, pojdi zdaj in poglej h konjem!

Andrej: Že grem, že grem! Na svidenje jutri! (*Odide.*)

Bračič: Nam bo tudi čas; dan se že nagiba. (*Ženskam:*) Ženske, pa večerje bo treba!

Dekleta: Brez skrbi! — Zbogom, Vida, zbogom, Ropoša! (*Odidejo.*)

Šonaja: Tudi jaz grem po opravkih. — Jutri pa na svidenje! (*Odide z drugimi kmeti in fanti.*)

Kmetje in fantje: Zbogom! Na svidenje ob zori! (*Odidejo.*)

3. prizor.

Ropoša, Franc, Brajdič, Vida, Jurij.

Ropoša: Mi pa še ostanemo! Vida, prisedi k nam!

Vida: Grem materi pomagat. Mnogo dela imave za jutri. (*Odide v hišo.*)

Ropoša: Pa pripravite za kosce!

Franc: Bom pa še jaz pomagal! (*Odide za Vido.*)

4. prizor.

Ropoša, Jurij, Brajdič.

Godrnja: No, Ropoša, zdaj sva končno sama!

Ropoša: Nisva še. Saj je še ta pasji cigán tu!

Brajdič: Ne bom vaju motil.

Godrnja: Stran se spravi, zalega pasja!

Brajdič (*počasi izgine, a se prikaže od časa do časa izza plota ter prisluškuje.*)

Godrnja: Dolgo že čakam ugodne prilike, da se pogovorim z vami.

Ropoša: Kaj pa skrivaš, Jurij?

Godrnja: Saj veste, — po kupčijah, človek...

Ropoša: No — in...

Godrnja: Saj me že dolgo poznate!

Ropoša: Da, da! Poznam. — Domačijo imaš lepo!
Kot graščak!

Godrnja: To mi nese, še bolje pa kupčija.

Ropoša: S čim ti naj pomagam?

Godrnja: To se pravi, da ...

Ropoša: Ti manjka tega? (*Pokaže z roko denarja.*)

Godrnja: O ne, tega imam dovolj!

Ropoša: Kaj pa hočeš?

Godrnja: Saj veste, dom, — posestvo, — brez ...

Ropoša: ... dolga, misliš?

Godrnja: Tudi, — ali — vi imate ...

Ropoša: Tja, hm, — imam ...

Godrnja: Saj veste, kaj mislim. — Gospodinje mi manjka!

Ropoša: A tako! — Kaj takega sem slutil.

Godrnja: Saj veste, oče Ropoša, vaša Vida bi ne bila zame napačna! ... Tako ...

Ropoša: Da, da, to se pravi — to se lahko reče — tako med nama ... A kaj pa ona?

Godrnja (*v ognju*): Vida! — Ona bo ponosna! — Ah, ta njena mičnost, vljudnost in postrežljivost, — kakor nalašč zame!

Ropoša: Ali jaz bi potreboval k sebi sem na Ropoševino naslednika. — A ti jo hočeš k sebi na pristavo.

Godrnja: Da, k sebi! Svobodnjak sem — še graščak postanem lahko, ko bom združil svojo in vašo domačijo! To bo zemlje in suhega denarja. Oče Ropoša, kaj bi bilo, če bi postala vaša Vida graščakinja?

Ropoša: Moja hči — pa graščakinja! — Hm! — Bi ne bilo slabo! — Toda ona, — ali si jo že povprašal?

Godrnja: Še ne, a vem, da me ne bo zavrnila.

Ropoša: Če bi te pa ...

Godrnja: Ne! Ne bo! — Torej, oče, ali daste besedo?

Ropoša (*pomišlja*): Tja, hm, hm! ... naj bo! ... Dam!
 — Pa svojo ženo Magdaleno bom še vprašal. —
 Vida je tudi njen delež! (*Gre v hišo.*)

5. prizor.

Brajdič, Jurij.

Godrnja (*sam*): Da, da! Tako je prav! (*Si mane roke.*) To bo kupčija! Dobro se mi bo posrečilo.

Brajdič (*se priplazi izza plot*): Tako, — starega že imaš, mlade pa še ne!

Godrnja (*jezno*): Molči, prismoda! — Glej, da mi zgineš izpred oči!

Brajdič: Vse sem slišal. — Dobro mešetariš. — Zdaj pa opravi še pri mladi!

Godrnja: Jezik za zobe, ti pravim!

Brajdič (*zvito*): Povem ti pa, da pri mladi ne bo šlo tako lahko!

Godrnja (*ostro*): Molči! — Sicer pa ...

Brajdič: Jurij, nekaj ti povem. — Odstrani Čoporo in Vida bo tvoja!

Godrnja: To bom že sam opravil. Tukaj te pač ne potrebujem.

Brajdič: To si mi že večkrat dejal. — Pa dobro srečo ti želim, — ti — »oberkruc«! (*Odide za plot.*)

6. prizor.

Magdalena, Ropoša, Jurij.

Jurij (*sede in pije iz vrčka, sonce prične zahajati*):
 Moji načrti so zdaj gotovi, samo dobro jih moram izvesti!

Ropoša in Magdalena (*prideta*).

Ropoša: Mati, mislim, da ne boš imela ničesar proti. Jurij je za Vido vprašal.

Godrnja (*vstane*): Tako je, mati! Mislim, da me že dovolj poznate, in upam, da tudi vi ne boste nasprotovali.

Magdalena (*se smeje*): Kaj, ali se mar pri meni že-niš?

Godrnja (*v zadregi*): Ne, ne!... Za Vido bi vas prosil!

Magdalena: Ja, seveda, — potlej se pa kar na njo obrni, Vido prosi, pa ne mene!

Godrnja: Vem, da njo... ali privoljenja prosim pri vas, oče so že privolili.

Magdalena (*se razvname*): Kaj? — Ali vidva kupčujeta, kakor na sejmu? (*Možu:*) — Za hčer mi ne boš mešetaril!

Ropoša: Žena, pomisli, dva grunta — in še denar povrh!

Godrnja: Ne samo denar! — Še kraljica bo!

Magdalena: Kaj denar, grunt in Bog ve kaj še vse! — Kaj pa pravi srce?

Ropoša: Srce, že spet to srce!

Magdalena (*jezna*): Denar pa ni srce. Denarju lahko gospoduješ, srcu pa ne moreš!

Godrnja: Mati, kaj pa vendar mislite!

Magdalena: Mislim, da sem zeta že izbrala. (*Misli oditi.*)

Vida (*pride naglo*): Mati —

7. prizor.

Vida, prejšnji.

Ropoša: Pridi, Vida, pridi! — Ravno prav, ko gre za tvojo srečo.

Vida: Oče, saj sem srečna...

Godrnja: Vida, pozdravljena!

Vida: Zakaj pa zdaj naenkrat tako prijazne besede?

Magdalena: Vida, oče te hoče omožiti! — Pravi, da boš celo kraljica.

Jurij: Res, Vida, želel bi, da bi kraljevala na mojem in tvojega očeta domu.

Vida: Bolj kratko povedano, Jurij me je prišel snubit.

Jurij: Da! — Vida, oče so že privolili, a tudi mati ne branijo. — In tvoje srce bo tudi volilo...

Magdalena (svareč): Vida...

Vida: Da, moje srce bo volilo...

Jurij: Presrečen bom, ko te bom kot nevesto pripe-ljal na svojo pristavo pri Bakovcih.

Magdalena: Vida, delaj po svoje, kakor ti pravi srce!
(*Odide jezna.*)

8. prizor.

Vida, Ropoša, Jurij.

Ropoša: Žena, imej vendar pamet!

Vida: Oče, prosim vas, ... ne bom delala proti svoji volji, ne, ne morem drugače! ... Jurij, ... ne morem...

Jurij: Vida, ... kaj? ... Ti ne moreš? ... Zakaj ne?
— Kdo je oni? ...

Vida: Ne bom ničesar skrivala. Sveta mi je obljuba.
— On je moj —, France, — pa nobeden drugi!

Ropoša (žugajoče): Vida! ... hčerka moja...

Vida: Oče, ne smem in ne morem!...

Jurij: Ali je to tvoja zadnja beseda?

Vida (odločno): Da, — zadnja! (*Zbeži.*)

9. prizor.

Ropoša, Jurij.

Ropoša (za njo): Ti, dekle, boš rajši kmetica kot kraljica?

Jurij: Oče Ropoša! — Tako hčer imate! Ali je to pokoren otrok?

Ropoša: Otrok gor, otrok dol! — Je pač kakor vse ženske, mlada zaljubljenost...

Jurij: Povem vam, oče, to dekle vam bo delalo še križe!

Ropoša: Kaj pa hočeš! — Siliti je ne morem... Pa ne zameri, Jurij!... Pa pridi spet po kupčiji! Lahko noč! (*Odide.*)

(Mrak se dela.)

10. prizor.

Jurij, potem Brajdič.

Jurij (*sam, hinavsko*): Da, da! Prišel bom, toda ne kupovat in mešetarit, ampak drugače! . . . Pomnil me boš, starec, ti, pa tudi Vida! — Preklel bi vse Veržejce! Poslal vas bom med vrage, da boste vedeli, kdaj ste meni rekli ne! — Če strahujem ogrsko gospodo, bom tudi vas! — Naj me vzame vrag, če Vide ne dobim!

Brajdič (*se prikrade iz ozadja ter se mu hlini*): Ej, Jure, ali si se opekel? — Kaša je bila prevroča!

Jurij: Zgini, da se ne znosim nad teboj!

Brajdič: Osmojen si od Vide, pa te jezi.

Jurij: Ne draži me, cigan!

Brajdič: To me veseli, da se tudi ti opečeš, vsemogočni strahovalec, ne samo jaz.

Jurij: Molči vendar, Marko! — Ali mi hočeš pomagati?

Brajdič (*pomišlja*): Hm? — Pomagati? . . . Ali pa boš tudi plačal?

Jurij: Dobiš, kolikor hočeš! — In sam boš trgoval s kljuseti, umaknem se ti.

Brajdič: Kako hočeš?

Jurij: Slišal sem, da bo jutri košnja. — Kdo je takrat pri Ropošu doma?

Brajdič: Koliko plačaš? — Drugače ne povem!

Jurij (*mu da mošnjo*): Tu imaš!

Brajdič (*se zasmije*): Ej, to mi prav pride. — Takle cvenk!

Jurij: No, govori zdaj!

Brajdič (*se zasmije*): Ob zori gredo vsi kosit. Doma ostanete Vida in stara.

Jurij: In stari?

Brajdič: Stari pojde tudi s kosci.

Jurij: Kaj pa oni mlečnozobi Čopora — in sosedí?

Brajdič: Moški vsi, doma so samo ženske!

Jurij (*se smeje*): Lepa prilika! ... To bo ples! ... Ha, ha! ... Naj me vzame vrag, če vam zdaj ne zagodem! ... Marko, ob zori praviš! ... Prokleta se bom maščeval ... (*Zbeži, od daleč se sliši njegovo vpitje.*)

11. prizor.

Brajdič.

Brajdič (*sam, se smeje*): Ha, ha, ha! Spet sem zaslužil. Ta kupčija nese več kakor s kljuseti. Vohunstvo je dobra obrt. Cigan, ti si zvita glava!

12. prizor.

Franc, Šonaja, Brajdič.

Franc (*pride iz ozadja, Šonaja za njim*): Kaj pa Jurij tako razgraja in preklinja?

Brajdič (*se znajde*): Opekel se je, pa ga je popadla jeza!

Šonaja: Kaj pa sta imela?

Brajdič: Midva nič. Bilo je nekaj drugega.

Franc: Morda je spet zgubil kako kupčijo ali kaj?

Brajdič: Ne kupčijo, nevesto je zgubil.

Franc (*začuden*): Nevesto? ... Pa saj ni menda ...

Brajdič: Vido je zgubil.

Šonaja: Aha, pri njej se je opekel!

Franc: Zlodej ga odnesi! — Ali jo je prosil?

Brajdič: Prosil, — prosil! A Vida ga je odbila, rekoč, da vzame tebe, Franc.

Franc (*vesel*): Juhu! Stric Šonaja, to je dekle zame!

Šonaja: Pa zakaj je tako rohnel?

Brajdič: Pravi, da se bo maščeval.

13. prizor.

Ropoša, prejšnji.

Ropoša (*pride*): Kaj pa je?

Brajdič: Oče Ropoša, Vida je imela prav!

Ropoša: V moje zadeve se ne vtikaj, ker te nič ne brigajo!

Brajdič: Brigajo me toliko, da vem, kdo je Jurij.

Ropoša (*jezno*): Kdo je Jurij? — Bogat posestnik in svobodnjak.

Brajdič: To je res! — A res je tudi, da je krucevski glavar.

Vsi (*se zdrznejo in spogledajo*).

Franc (*naglo*): Kaj, kaj praviš? — Oče, ali ste slišali?

Ropoša: Cigan je cigan! Ta ga obrekuje.

Brajdič: No, očka, potem mi pa povejte tole! Bili ste že na njegovem domu. Ali je oženjen ali ne?

Ropoša (*pomišlja, v zadregi*): Ne, tega pa res ne vem.

Brajdič: Imel je ženo, zdaj pa jih ima še več. Dela kakor Turki! ... Svojo pravo ženo je od hiše z bičem napodil, kakor hitro se je pokrucil in prepričal, da imajo Turki prav, ko trdijo: več žen bolje streže in moža bolj neguje kot pa ena.

Šonaja: Ali, Marko, ti grdiš poštenje Godrnje!

Franc: Ne, ne! Jaz pravim, da Marko ne laže! — Oče, kaj pravite? — Vida je ravnala prav! (*Ōdi-de, veselo pojoč.*)

14. prizor.

Ropoša, Brajdič, Šonaja.

(Mrak.)

Brajdič: Ropoša! — To bo zet zate in ne oni krucevski tolovaj!

Ropoša: Ti si tolovaj, ti, ki obrekuješ! — Ves račun si mi prekrižal!

Brajdič: Povem vam kar na uho, da je imela Vida prav in njeno ravnanje je bilo plemenito!

Ropoša: Zase se brigaj!

Brajdič: Saj se brigam! — Toda ta zapaljeni Oger, ta tolovajski glavar, mohamedanski babjek za-sluzi prej vislice kot pa tako ženo.

Ropoša: Glej, da te ne sunem!

Šonaja: Le daj ga, daj!

Ropoša: Sunem te med rebra, da me boš pomnil!

Brajdič: Recite, kar hočete — Vida bo srečnejša kot kmetica kakor pa graščakinja.

Ropoša: Hudič naj te vzame! Ti si jo preslepil! Tvoja ciganska čarovnija jo je zmotila!

Brajdič: Oče, tega nikar! — Jaz sem poštenjak in Vida tudi.

Ropoša: Še enkrat ti rečem, zgini, drugače te zdrobim! (*Ga sune, da pade, in ga začne brcati z nogami.*)

Brajdič (*se pobira po tleh*): Ne, ne, ne tako!

Ropoša: Sam vrag te je prinesel, sodrga ciganska! (*Ga suva.*) Pobil bi te najrajši!

Brajdič (*na tleh*): O ne, ne! — Ropoša, tako se nisva zmenila! (*Se pobira.*)

Ropoša: Gregor, daj! Suni ga, — da bo pomnil, kdaj mi je edinko zvodil! ... Moja edina hči naj ostane kmetica in to po tvoji krivdi, hudič ciganski! — Da mi zgineš k vragu, ki te je prinesel, če ne, boš videl, kaj je Ropoša! (*Ga suvata s Šonajem in brcata; cigan se brani.*)

Brajdič: Aja, ajsa, pustita ...

Ropoša: Zgini mi in glej, da te ne vidim več!

Brajdič (*zgine za ograjo*): To si bom zapomnil in ti drago plačal! Ti še ne poznaš cigana! ...

Ropoša (*razburjen*): Vse štrene mi je zmešal!

Šonaja: Pošteno sva ga dala!

15. prizor.

Magdalena, Vida, Franc, prejšnji.

Magdalena, Vida, Franc (*se prikažejo pri vratih*): Kaj pa imate, da se tako prepirate?

Ropoša: Ta capin ciganski! Povsod se vtika zraven!

Brajdič (*zadaj kolne*): Rihtar, da boš vedel, kdaj si me pretepal!

Ropoša: Nobene besede več!

Brajdič: Hčer sem ti otel tollovaju iz krempljev, ti me pa suvaš in preklinjaš!

Ropoša: Poberi se, cigan!

Brajdič (*se oddaljuje in kriči*): Rovtar ti, kmetavzar-ski, — tega ti ne odpustim! Vsak po svoje! — Tebi bom pa jaz zagodel! (*Odide zmerjajoč.*)

16. p r i z o r.

Prejšnji brez Brajdica.

Magdalena: Kaj pa sta imela?

Ropoša: Zdaj me pusti, stara!

Vida: Bog ve, če ni to moja krivda.

Ropoša (*osorno*): Da, da! Napačno si ravnala!

Vida: Oče, prosim vas, odpustite! — Nisem mogla drugače. — V meni je srce govorilo...

Franc: Tudi jaz vas prosim, oče! — Vem, da ne boste hudi!

Ropoša: Kaj hud! — France, saj na tebe nisem hud!

Magdalena: Pomiri se; slutim, da cigan ne laže!...

Ropoša: Ne vem, če to ni tudi tvoje maslo!

Vida (*poklekne*): Recite, oče, da ne boste hudi! — Ne vemo, kaj nas čaka! Oče, prosim vas! — France, — on je moja sreča, njega vzamem ali pa nobenega. — On je tudi vaša desna roka. (*Vstane.*)

Franc: Vida!

Ropoša: Naj bo za danes! — Toda glej!...

Vida (*objame očeta, potem mater*): Hvala vam, predragi očka!... Mamica!...

Franc: Vida, ti si res predobra!

Ropoša: Dosti imam za danes! Jutri bomo imeli veliko dela. Ob zori bo treba vstati in mrači se že. (*Odidejo v hišo, Šonaja čez dvorišče.*)

Franc (*ostane zadnji, govori Vidi*): Vida, takoj se vrnem!

Vida: Pridi, pod lipo te počakam! (*Odideta.*)

(Večer. Polagoma se zasvetijo po hišah skozi okna luči. Od časa do časa se zabliška in zažrmi. Čez pozorišče sveti v presledkih mesec; pripravlja se k nevihti. — V cerkvi zveni avemarijo. Ko odzvoni, zapoje fantje v daljavi svojo pesem, ki se bliža in oddaljuje. Vida se vrne z večernim ogrinjalom ter sede na klopu pod lipo.)

17. prizor.

Vida.

Vida (*sama*): Fantje pojo svojo pesem. — Kakor poje slavec v tihih majskih večerih. — In France moj je med njimi! (*Blisk.*) Bog ve, sem li ravnala prav? Francetu sem se obljubila — nočem onega! (*Grom.*) ... Tako mi je tesno, kot da sem kaj izgubila, kar imam najrajši. — Oh, ne, ne! ... Ti, Marija, varuj me, tudi njega, ki ga ljubim ... (*Se zamisli in niti ne sliši, ko prihaja France.*)

(Blisk in grom zmerom močnejša.)

18. prizor.

Franc (*pride, veselo*): Vida! ...

Vida (*se vzdrami in prestraši*): Bog! ... Ti, France?

France: Kaj, ti si se ustrašila?

Vida (*se opravičuje*): Oh, ne ... ne ..., samo mislila sem ...

Franc: Name, kajne, Vida? (*Prisede.*)

Vida: Da, mislila sem nate, France!

Franc: Kako sem srečen, Vida, kadar sem pri tebi!

Vida: In jaz! ... O, kako sem težko čakala nate!

Poslušala sem petje fantov.

Franc: Ali ni bilo lepo? To smo se postavili, kaj?!

Vida: A, France, meni pa se zdi, da ... (*Blisk, grom.*)

Franc (*jo prekine*): ... Kaj ti je, preljuba? ... Nekam čudna si nocoj. Ali se bojiš nevihte?

Vida: Ah, nič mi ni!

Franc: Povej mi, Vida!

Vida: Tako se mi zdi, kot da slišim petje fantov danes zadnjič ...

Franc (*jo pomirja*): Vida, — to je prazen strah! Kaj bi se naj zgodilo?

Vida: O, zgodi se lahko mnogo v teh burnih časih! —

Franc: Prazen strah! — Turki so daleč od nas, Krucev se nam ni bati, drugega pa ni ...

Vida: Današnji dogodki mi le ne dajo miru... Odklonila sem Ogra — Jurija. Videla sem, kako je gledal, kako besnel s pogledi in hudo preklinjal! — Potem pa očetov prepir s ciganom...

Franc: Ta dva oba na en mah!

Vida: Slutim, da to ne obeta nič dobrega. Poznam te ljudi, kako so zlobni..., a drugače nisem mogla!

Franc: Moja Vida!... (*Se objameta in poljubita. Blisk, grom, dež.*)

Vida: France, nevihta se bliža!

Franc: Ne bo nič hudega. (*Pogleda okoli.*) To bo prešlo, dol gre ob Muri. (*Blisk in grom se oddaljuje.*) V časih, kakršni so danes, ni druge pomoči, kot da prosim pri očetu zate.

Vida: Pa upaš, da ne bo zastonj? — Danes sem jih razjezila.

Franc: A spoznali bodo, da si imela prav. Oholemu Ogru ni bilo zate. Ropoševina mu diši. A zato sem jaz pri tebi!

Vida: Da, ti mi ostaneš v srcu, pa naj se zgodi kakoli!... Tvoja sem in tvoja bom ostala!... (*Oddaljen grom.*)

Franc (*jo objame*): Srečen ta trenutek! Bog mi je za pričo, da bom čuval nad teboj! (*V daljavi se sliši močen strel iz topa.*)

Vida (*se prestraši*): Moj Bog! Kaj je to?...

Franc (*obstane*): Kaj to pomeni? — To ni grom...

Vida: Tako nemirna sem — pri srcu mi je čudno...

Franc: Ne boj se! Dokler imaš ob strani mene in očeta, se ne boj ničesar! (*Blisk.*)

Vida: A vendar mi nekaj pravi..., da...

Franc: Vida...

Vida: Še nikdar mi ni bilo tako hudo kot nocoj, kakor da se vidiva zadnjič.

Franc: Vida, ne govori tega!

Vida: Hotela bi, da ostaneš pri meni za vedno!...

Magdalena (*v hiši*): Vida, pojdi spat!

Vida: Že grem! ... Bog s teboj, France! (*Ga objame.*)

Franc: Življenje dam zate!

Vida (*ga poljubi*): Ah, morda sva poslednjič danes skupaj.

Franc: Ne, Vida! ... Nama se življenje šele odpira. Sreča naju čaka.

Vida: Bog daj, da bi bilo res! ... France, lahko noč!

Franc: Bodi zdrava! ... Lahko noč! (*Blisk ponehava.*)

Vida (*se odtrga, zbeži proti vratom; France gleda za njo, Vida se vrne in ga poljubi*): Bog naj nama vodi usodo! ... Na svidenje! (*Zbeži.*)

19. prizor.

Franc.

Franc: Kako je ljubka! ... To je cvetka zame! ... Le kaj jo toliko straši? (*Hoče počasi oditi čez dvorišče, nasproti mu pride Janez.*)

20. prizor.

Janez, Franc.

Janez (*pride*): France, ali si ti?

Franc: Da, jaz sem. Kaj pa je?

Janez: Povsod te iščem, ti se pa z dekleti shajaš!

Franc: Kaj se je zgodilo?

Janez: Ali nisi slišal prej strela iz topa?

Franc: Slišal sem ... Kaj je bilo?

Janez: Nič dobrega nam to ne obeta!

Franc: Zakaj?

Janez: To je neko znamenje z one strani Mure.

Franc: To se mi pa zdi sumljivo. Ali je bilo večkrat?

— Jaz sem slišal samo en strel.

Janez: Samo eden!

Franc: Ali so fantje še na vasi?

Janez: Pomenili smo se zaradi straže.

Franc: Dobro! Da bo vsak na svojem mestu!

Janez: Vse je v redu, vse smo oskrbeli.

Franc: Do zore bomo stražili, potem pa vsi kosit.
Noč je mnogo hujša kakor dan.

Janez: Ali naj povem rihtarju?

Franc: Ni potrebno, Janez.

Janez: A če se kaj zgodi? Vedeti pa le mora.

Franc: Z njim bom jaz govoril. — Bodite previdni pri prehodu Mure!

Janez: Tja so šli najboljši.

Franc: Še nekaj. Na cigane dobro pazite! Nocoj se je Brajdič čudno obnašal. Sledite mu na vsak korak!

Janez: Kaj naj naredim z njim, če ga ulovimo? Ali ga naj...

Franc: Ne!... Nočemo krvi! Vtaknemo ga v trško ječo.

Janez: Drži! Jutri pa na svidenje, France!

Franc: Tu se zberemo na dvorišču zgodaj zjutraj!

Janez: Dobro!... Lahko noč! (*Odide v ozadje.*)

Franc: Lahko noč! (*Sam.*) Na tem dvorišču bom stražil sam. — Nikamor se ne ganem! — Draže mi je življenje Vide kot pa spanje!... Zanja vse, četudi zadnjo kapljico krvi. (*Močen strel v daljavi.*) Že spet strel!... To ne obeta nič dobrega!

Z a s t o r.

DRUGO DEJANJE.

Ugrabljenje.

Pozorišče kot v prvem dejanju. Jutranji mrak, ki se počasi umika dnevu. Petelini se oglašajo.

1. prizor.

Franc.

Franc (*sedi s puško v roki na klopi pod lipo, se od časa do časa dvigne ter opazuje čez plot*): Komaj sem dočakal, da se je pričelo daniti. — Upam, da je proč vsa nevarnost. — Očeta Ropoša bom zbudil. (*Stopi k oknu in kliče:*) Oče Ropoša! ... Dobro jutro! — Dan se dela!

Ropoša (*v spanju v hiši*): Kdo je?

Franc: Jaz sem, oče, — France!

Ropoša: Takoj pridem! Sem že pokonci! — Hej, Vida, mati! Vstanite!

2. prizor.

Franc, Janez, Ropoša.

Janez (*prihaja s koso na rami*): Dobro jutro, France!

Franc: O, ti si, Janez? Dobro jutro! — Prihajaš prvi.

Janez: Res, prvi. — Tudi drugi pridejo za menoj!

Ropoša (*pride iz hiše*): To sta fanta! — Tako zgodnja!

Franc: Rana ura prinaša srečo! — Tako so mi pravili naša rajnka mati.

Ropoša: Prav imaš. — A kakor vidim, vidva nista mnogo spala.

Janez: Celo noč smo stražili.

Ropoša: Tja, čemu pa to?

Franc: Oče, mi mladi ne zaupamo nikomur. Včerajšnji dogodki so bili kaj neprijetni.

Janez: Noč je prešla, hvala Bogu, in zdaj bo menda varno!

Ropoša: Fantje, pravi junaki ste! — Toda, kje so pa drugi? Obrnili se bomo proti Bunčanom.

Janez: Se že zbirajo, kmalu bodo tu.

Franc (*se mu dobrika*): Očka, ali bi ne dali malo kapljic, preden gremo?

Ropoša: To pa to! Saj res, skoraj bi pozabil. Takoj se vrnem. (*Odide v hišo.*)

3. prizor.

Janez, Franc, Šonaja, Bračič, Tomaž, Husijan, možje, fantje, vsi s kosami. Prihajajo od vseh strani.

Šonaja: Dobro jutro!

Vsi ostali (*povprek*): Dobro jutro!

Franc: Pozdravljeni, možje in fantje!

Šonaja: Kje pa je ta stari?

Husijan: Gospodar še najbrž spi!

Franc: O ne! Oče so šli po kapljice!

Bračič: Tako se spodobi! Poškropiti se je treba!

Tomaž: Tebi tako drugače kosa ne reže!

Franc: To je stara navada, ki je pri Ropošu ne smemo opustiti!

Janez: France, le poskrbi, da bo še pri tebi enako, ko boš ti na Ropoševini!

Vsi: Ta je prava, ta!

Franc: Kakor bo oče zapustil, tako bo sin nadaljeval.

4. prizor.

Vida, Ropoša, prejšnji.

Ropoša (*pride, prisloni koso na zid, v roki ima zelenko slivovke*).

Vida (*za njim, nosi velik hleb kruha in kozarce*).

Ropoša (*vidi, da so že vsi zbrani*): O, vsi že tukaj!

Vsi: Pozdravljen, Ropoša! — Dobro jutro, Vida!

Vida: Dobro jutro! — Malo prigrizka sem prinesla.

Franc: O, Vida! Pozdravljena! (*Ji seže v roko.*)

Ropoša: Tako, možje in fantje! — Vida, daj, postreži!

Vida: No, — kdo bo prvi? France?

Franc: O, to pač to! Pri tem ti pa pomagam! (*Režejo kruh in pijejo zaporedoma.*)

Tomaž: Ej, Ropoša, to pa kaže na gostijo!

Ropoša: Vse ob pravem času!

Bračič: Zet ti je potreben kot ajdi dež!

Vida: Nikar preglasno!

Janez (Francetu): France, zdaj te pa imajo!

Franc: Saj to ni vse moje...

Ropoša: No, ako Bog da, se bomo pozimi ženili.

Šonaja: Tako je, stari! Mladim dajmo prostor! —

No, Ropoša, kako si pa spal? Sinoči je bilo burno!

Ropoša: Eh, kaj, pozabil sem, pa je. Cigan je dobil svoje, kar je iskal.

Vida: Bolje bi bilo, da bi vsega tega ne bilo. Cigan se lahko maščuje.

Franc: Premalo ga je za naše pesti!

Šonaja: No, kar je bilo, je prešlo; zdaj je čas, da gremo! — Torej, kje bo pela danes kosa?

Ropoša: Med Bunčani in Vučjo vasjo! Dosti imamo hoda.

Husijan: Jaz grem naprej. (*Vsi, ko so popili, si nadenejo kose in uckajo.*)

Ropoša: Prav, Andrej, po krajši poti!

Fantje: Mi pa s pesmico na pot! (*Gredo in zapojejo narodno pesem o košnji.*)

Janez (se ozre): Vida, dobrih žgancev skuhaj!

Vida: Bodi brez skrbi!

Šonaja: Kdo bo pa ostal doma?

Vida: Medve z mamom. Ob sedmih bom pa že za vami!

Ropoša: Ti, Vida, boš ostala, da nam pripravite zajtrk! Mi pa pojdimo! — France, pridi hitro! (*Odi-dejo vsi, ostaneta le Vida in Franc.*)

Franc: Dohitim vas, oče!

(Fantje pojo, pesem se vedno bolj oddaljuje, polagoma utihne.
V cerkvi zvoni avemarijo.)

5. prizor.

Vida, Franc.

Franc: In ti, moja draga?**Vida:** Čuj, France, avemarijo zvonil!**Franc** (*se odkrije in kratko moli, enako Vida*): Tako prijetno jutro je danes, prav tako se mi zdi najino življenje. Vstala nama je pomlad.**Vida:** Pomlad, ... da, ah, ko bi nama ta pomlad ostala vedno! ...**Franc:** Kaj ti je?**Vida:** Tako se bojim. ...**Franc:** Kaj je, Vida, govori!**Vida:** Naj se ne pripodijo temni oblaki čez najine srečne dni! ...**Franc:** Vida, ne boj se, — poglej te roke, z njimi zate v smrt, če treba!**Vida:** France, ostani pri meni, prosim te!**Franc:** Vida, noč je prešla, ko smo pričakovali nevarnost, zdaj smo varni. Podnevi se nam ni treba bati ... Iti moram, da ne zaostanem. Vida, Bog te čuvaj!**Vida** (*mu stisne roko*): Na svidenje!**Franc** (*odide s koso na rami za drugimi, še se ozre in maha s klobukom*): Zbogom, Vida! — Pa kaj dobrega pripravi! (*Zgine za vasjo.*)

(Sonce vzhaja.)

6. prizor.

Vida.

Vida: Tako me je strah tega dneva, ki prihaja. — Kaj me le muči, da mi ne da miru? (*Se počasi ozre.*) Jutranje sonce! ... Dan vstaja, noč se je umaknila svetlobi ... Ali vstane sedaj tudi nama dan? Ko bi vedno sijalo sonce sreče na ljubezen najinih src! — O Bog! ... (*Odide vsa potrta v hišo.*)

(Nekaj časa odmor na odru.)

7. prizor.

Brajdič.

Brajdič (*se čez čas priplazi izza ograje in gre stikat okoli oglov*): Vse je mirno, vse je tiho, kakor v snu. (*Ogleduje pri oknu.*) Ženske so ostale same. — To bo ples! — Čakaj, starec, zdaj ti pa zagodem! — Možje, fantje, to ste junaki, ko pustite ptice same v kletki! — Brajdič Marko, zdaj ali nikdar! (*Odide, zadaj se krohoče:*) Ha, ha, ha!

8. prizor.

Mağdalena, potem Godrnja, Šandor, Lajoš, Mikloš in še en Kruc.

Mağdalena (*se pojavi v vratih s kuhalnico*): Kaj pa to? Zdi se mi, da spet nekdo stika. (*Pride ven.*) Nikogar ni, — pa zdelo se mi je. — Bog ve, če spet kak cigan ne straši in lazi tukaj za kokoši! — Prava nadlega za naše kraje, ta svojat ciganska! — Hiteti moram, dan bo danes še vroč! (*Gre v hišo.*) Vida!

Vida (*v hiši*): Sem že pri delu!

Mağdalena (*v hiši*): Ti si pa zares pridna!

Vida (*v hiši*): To pa, to, mati! (*Sliši se rožljanje s krožniki in z jedilnim orodjem, — nato začneta peti pesem:*)

Ko dan se zaznava,
danica priplava — itd.

(*Čez čas pridejo oprezno štirje našemljeni Kruci. Eden nosi vrečo, dva stopita pod lipo, dva ostaneta za plotom, Godrnja za njimi.*)

Godrnja: Tičica si poje.

Šandor: Saj dolgo ne bo!

Lajoš: Sama se bo ujela v kletko!

Godrnja: Hinavka!

Šandor: Ali naj vdremo v hišo?

Godrnja: Da, Šandor in Lajoš, planita nad njo, nad staro se pa spravim jaz; a vidva, Mikloš, dobro pazita, da kdo ne pride! — Razumeli?

Vsi: Razumeli!

Godrnja: Še nekaj! (*Vsi stopijo skupaj.*) Brez besed!
V usta cunjo, drugače smo izdani! In brez
krvi!... Za to sem jaz! — Razumeli?

Vsi: Razumeli!

Lajoš: Kaj pa, če se bo branila?

Godrnja: Za to bom jaz skrbel! — Vido hitro v vre-
čo, potem pa naglo v dir!

Šandor: Proti Cvenu?

Godrnja: Da, v Meki pa čez Muro!

Lajoš: Pred Muro zabrišemo še vsako sled!

Godrnja: V krogu v diru sem in tje, potem pa čez
vodo!

Šandor in Lajoš (*se postavita pred vrata, Godrnja za
njima*).

Magdalena (*v hiši*): Vida, košarice pripravi, zajtrk
je gotov!

Vida (*v hiši*): Takoj, mati!

Godrnja: Zdaj, — zdaj na delo! — Urno! A vidva
dobro pazita!

Kruca (*naglo v hišo, Godrnja za njima, v hiši nastane
krik*).

Vida (*v hiši, kriči*): Marija, pomagaj! Oče! Razboj-
niki! — Bog... (*Zaduši glas.*)

Magdalena (*istčasno*): Pomagajte, pomagajte! Lju-
dje! na pomoč!... Pomoč!...

Godrnja: Molči, stara! (*Sliši se udarec in velik ropot
in žvenket.*)

Magdalena: Ti, Jurij? Ubijalec! Otmičar! Hinavec!...
Pomoooč!

Kruca (*prineseta Vido v vreči, vsi štirje naglo zbe-
žijo*).

Godrnja: Tako, zdaj imaš zadosti!

Magdalena (*pade med vrata, ki ostanejo odprta*).

Godrnja (*pride ven*): Kakor pajek muho! — Na
mah je šlo!

9. prizor.

Brajdič, Godrnja.

Brajdič (*se tiho priplazi*): Izvrstno! — Dobro si pogodil! Dober lovec si! — Zdaj pa daj še nekaj povrh!

Godrnja: Kaj še hočeš?

Brajdič: Sinoči je bilo premalo. Vida je vredna več. Daj, sicer grem zvonit!

Godrnja (*ga udari, da pade, potem zbeži*): Zdaj pa kriči!

10. prizor.

Brajdič.

Brajdič (*se pobira in dvigne pest*): Prokleta me je dal! — Uh! — Skeli! ... A kam je šel? Proti Muri? ... Hudič, čakaj, tega ti ne bom pozabil in udarca ne prebolim! (*Je vstal, gleda za njim.*) Le čakaj, vrag! — Pri moji ciganski vesti prisegam, da Vide tudi ti ne boš imel! Potuhnjenec! — Vide ne bo imel Ropoša, ne Čopora in tudi ti ne, Godrnja! — Ha, ha, ha! (*Se divje smeje.*) Hej, ljudje, pri Ropošu so vdrli! (*Naglo zbeži.*)

11. prizor.

Kata Voršič, kmetice, Magdalena.

Kata (*pribeži izza ogla, se ustavi in gleda okoli*): Kdo neki je kričal!? Kaj naj to pomeni? (*Gre proti vratom in kliče:*) Magda! Vida! Slišita! (*Opazi ležečo Magdaleno.*) Ježeš Marija! Kaj je to? (*Odskoči.*) Pomoč! — Magdalena! (*Jo gleda.*) Pomagajte! Razbojniki so tu! Kruci so tu! Kruci!

Kmetice (*pritečejo od vseh strani, radovedno*): Kaj se je zgodilo? ... Kaj? Kruci?

Kata: Magdaleno so pobili!

Prva kmetica: Kaj?

Druga kmetica: Brž vode, brž!

Druge kmetice (*k nji in jo prinesejo na klop*).

Kata: A kje je Vida?

Prva kmetica: Grem pogledat v hišo. (*Gre v hišo.*)

Magdalena (*se giblje*): Kje ... kje pa ... sem?

Prva kmetica (*pride iz hiše*): Vide ni nikjer, — po kuhinji je vse razmetano, — sklednjak s posodo je na tleh, vedrice prevrnjene, skleda z žganci pa razbita, — a Vide nikjer! ...

Kmetice: Po moške hitro! — Vido so ukradli!

Kata (*moči Magdaleno*): Magdalena, slišiš?!

Magdalena: Kje je — Vida?

Prvi kmetica: Vide ni —. Kaj se je zgodilo?

Magdalena (*se počasi zave*): Potem so jo —, štirje so bili — in Jurij tudi ...

Kata: To so bili Kruci! Takoj grem k mežnarju, da udari plat zvona. (*Zbeži.*)

12. prizor.

Prejšnji, brez Kate.

Magdalena: Bilo je kakor blisk! — Za kosce sve pripravljali, — a naenkrat so bili v hiši trije moški — — — (*V cerkvi bije plat zvona.*) Kaj je to?

Druga kmetica: Mežnar bije plat zvona, da pridejo moški domov.

Magdalena: Kričale sve z Vido in klicale na pomoč, a kaj, ko ni nikogar ... Dva sta Vido zgrabila, zavezala ji usta, potlačila jo v vrečo ...

Kmetice (*si zakrijejo obraze*): Bog nam pomagaj!

Prva kmetica: Ali se niste mogle braniti?

Magdalena: Kako? — Nato je mene Jurij udaril in podrl. Kaj se je potem zgodilo, ne vem.

Tretja kmetica: Le kam jih je nesla pot?

13. prizor.

Kata, prejšnji.

Kata (*pribeži nazaj*): To so bili ogrski Kruci. — Šli so proti Cvenu ...

Magdalena: Kako?

Kata: Videl jih je Jurinčev pastir. V divjem diru so pognali konje proti Cvenu.

Magdalena: Moja Vida, moja Vida! ... O Bog, kaj me je zadelo! ...

14. prizor.

Husijan, prejšnji.

Husijan (*pribeži ves zasopihan*): Zakaj zvoni? — Kje gori? — Kaj se je zgodilo?

Magdalena: Nič ne gori, — moja Vida — — —

Husijan (*radoveden*): Kaj je, mati? — Kje je Vida? — govorite! ...

Kmetice: Vida je ukradena ...

Husijan: To ni mogoče! ... (*Teka neumno sem in tje, kriči v ozadje.*) Hitro, Janez, France, tecite, — hitro! ...

(Vsi ti prizori se naj vrstijo v naglici.)

15. prizor.

Franc, Janez, Ropoša, Šonaja, Bračič, Tomaž, kmetje, fantje, prejšnji.

Franc (*pribeži ves zasopihan*): Nesreča — ali kaj?

Janez (*za njim*).

Ženske: Razbojniki! — Vido so ugrabili! ...

Franc (*razburjeno*): Kaj? — Vido, kdo?

Magdalena: Jurij Godrnja! — Oh, Vida, moj otrok! ...

Janez: Za njimi! ...

Ropoša (*priteče z ostalimi kmeti in fanti, vsi razburjeno*).

Franc: Oče, Godrnja je Vido — — —

Ropoša: Kaj je bilo?

Franc: Ta prokleti Godrnja je spolnil svoje maščevanje! ... Vido je dal ukrasti.

Šonaja: Vidiš, Ropoša, cigan se sinoči ni zlagal!

Janez: In to čudno streljanje je kazalo na to.

Magdalena: Oče, kaj zdaj? (*Joče.*)

Ropoša: Rešiti jo moramo!

Franc: V katero smer jih je odnesel vrag?

Kata: Proti Cvenu so divjali.

Ropoša: Koliko jih je bilo?

Magdalena: Štirje. — Vido so v vrečo zvezali, Jurij pa je mene pobil do nezvesti.

Ropoša: Možje! Fantje! Bodimo previdni! — Ti, Šonaja, zberi svoje in pojdeš ob Muri proti Bunčanom in Vučji vasi. — A ti, Janez, zberi fante, dirjaj proti Cvenu! — Sledite dobro! — Glejte na vsak prehod ob Muri! Preiščite vse goščave, Vido moramo dobiti!

Magdalena (*jadikuje*): Oh, kje je moja Vida? (*Kmetice jo tolažijo.*)

Franc: Oče, kaj pa jaz?

Ropoša: Midva se posvetujeva o nadaljnjem!

Šonaja: Pa če jih ne dobimo?

Janez: Naredimo pohod na Jurijevo pristavo!

Vsi: Tako je! Smrt pesjanom in razbojnikom! Maščujmo se!

Ropoša: Ste pripravljeni na to?

Vsi: Pripravljeni na vse!

Ropoša: Ohranite mi zvestobo!

Vsi: Prisegamo!

Ropoša: Če ne dobimo Vide, — drevi na trgu zbor! Prisegate?

Vsi: Prisegamo!

Ropoša: V trdem mraku vsi z orožjem in plamenicami!

Janez: Zdaj pa na delo!

Vsi (*se naglo razidejo*): Pogin pesjanom! Pobjimo Kruce! (*Kriče se razidejo.*)

16. p r i z o r.

Ropoša, Franc, Magdalena, Kata.

Magdalena: O Bog, da je moralo priti to nad nas!

Franc: Bodite mirni, mati! — Vse bo dobro.

Magdalena: Vida, kam so te odvedli? — Kam?

Ropoša: Mati, potolaži se! Saj dobimo hčerko nazaj, še danes bo doma!

Magdalena: Le kako se revici godi med temi zverinami? — O, ne bom je več videla!...

Ropoša: Nič ne maraj, mati! Vida bo doma! Prisegam ti, da bo še danes pri tebi! — To se mora zgoditi, če pa ne — — —!

Magdalena: ... če pa ne, kaj pa potem? — Umrla bom brez hčerke...

Franc: Ne jokajte, mati!

Ropoša: Če pa se to ne bo zgodilo, pa prisegam tu iznova, da bom njeno ugrabitev maščeval, kakor se ni še maščeval noben Slovenec nad roparskimi Kruci!

Franc: Tudi jaz! ... Godrnjo si privoščim sam!

Ropoša: Kata, pojdi z ženo v hišo, vzemite okrepčila in pri njej ostani, dokler se Vida ne povrne!

Kata: Pojdive, mati, izročive usodo Vide Bogu in njegovi materi!

Magdalena: Oh, jaz nesrečna mati! (*Odidete.*)

17. prizor.

Ropoša, Franc.

Ropoša: Ti, France, pojdi hitro na polje h konjederцу! Na moje povelje naj ti da največjo gajbo steklih psov. Ako še niso stekli, naj jih da ogristi. — Sem pod mojo lipo z vsemi okuženimi zverinami, da bodo pomnili prokleti Kruci, kaj znajo veržejski strelci!

Franc: Drevi z njimi pohod na Jurijevo pristavo!

Ropoša: Da, jaz prevzamem glavno vodstvo! Ti me pa nadomestuješ!

Franc: A kje naj prebrodimo Muro?

Ropoša: V temi pri Dokležovju. Potem v diru gor ob Muri. Pristavo napademo z dveh strani od severa. Na jugu nam pomača potok, da nam nobeden Kruc ne uide.

Franc: Celo pristavo zažgemo, potem spustimo pse!

Ropoša: Kruca Godrnja moramo dobiti živega! Uiti nam ne sme!

Franc: Jaz ga hočem za plačilo! — Oče, pustite nje-ga meni! — Za Vido sem obljubil tudi svojo kri!

Ropoša: To je moška beseda, Franc! Upam, da boš vreden moj naslednik!

Franc: Hvala vam za to besedo, oče! — Vsa vaša povelja bom izpolnil! Na svidenje drevi! (*Naglo odide.*)

18. prizor.

Ropoša, nato Brajdič.

Ropoša (*sede, se zamisli*): O, jaz bedak! — Zakaj sem mu tako zaupal, temu Ogru! — Zato je lazil vedno sem, se prilizoval in hlinil ter vohunil. Zdaj mi pa naredi to gorje! ...

Brajdič (*se priplazi, predrzno*): Hej, Štefan, kaj se cmeriš? Ali ti nisem pravil, da je Godrnja tolovaj, — »oberkruc«? — Kje imaš zdaj svojo Vido?

Ropoša: Lopov, kaj me spet dražiš? — Zgubi se!

Brajdič: Ha, ha, ha! — Omožil si edinko s Krucem! — Za svarilo pred roparskim Madžarom si me včeraj pretepal in obrcal! Zdaj si prejel ti hujši udarec in čutil ga boš do smrti!

Ropoša (*skoči kvišku, preti Brajdiču*): Tudi ti boš občutil mojo pest! ... Pasji sin!

Brajdič (*zbeži*): Ha, ha, ha! — Vida, žena »oberkrucu«! (*Zgine.*)

Ropoša (*ostane*): Ne, nikdar! — Še danes jo bom rešil! Kar sem prisegel, hočem tudi izvršiti!

Zastor.

TRETJE DEJANJE.

Prodana.

Gozd. Obsekana pokrajina, ki jo obdajajo gosto obraščena drevesa in grmovje. Tu in tam ležijo po tleh kratki posekani hlodi, ki so pripravljeni za sedež. V sredi posekane planjave je taborišče Krucev in ciganov. Po taborišču stojijo šotori. Nekje v ozadju je ognjišče, na katerem pečejo nakradeno pečenje. — Noč je, od časa do časa posveti mesec skozi oblake. — Po napadu veržejskih strelcev na Jurijevo pristavo pri Bakovcih. Kruci so pijani od večerne pojedine. Enako cigani in ciganke, le Brajdič ne. Cigani pojejo in plešejo. Igrajo na razna godala.

1. prizor.

Brajdič, Kruci, cigani, ciganke.

Lela (*lepa, mlada ciganka; ko odplešejo cigani, poje cigansko pesem*):

Sama nisem, zapuščena,
kajti milo in ljubo
s srebrom lune razsvetljena
slika čara mi oko.

Moje misli, moje sanje,
mojo tožnost in gorje,
moje upe in radosti
vladaš ti, moj ljubček, le.

Cigani in Kruci (*ko Lela odpoje*): Živela Lela! —
Živela!

Šandor: Zdaj pa k meni, Lela! Ta pesmica je bila zame!

Lela (*prisede*): Ti, moj ljubi srček!

Šandor: Kako te malikujem! (*Jo potegne k sebi in objame.*)

Brajdič: Kako je lep ciganski stan!

Lajoš: In naš še lepši. Glavar nam zato skrbi.

Brajdič: Skrbi, če mu cigán pomaža! Nocoj je tudi zame čas veselja.

Šandor: Za vse je nocoj praznik, saj nam je Jurij priskrbel gospodarico!

Brajdič: A s tem smo oškodovani mi cigani. — Kaj pa naše: Lela, Mara in druge!

Ciganke: Me se klanjamo naši gospodarici!

Brajdič: Nocoj, — a potem? (*Sliši se glas roga in bobna.*)

Lela (*skoči pokonci*): Tiho, zdaj se vračata!

Šandor: Zapijmo jima, Lela, dobrodošlico!

Brajdič: Ciganski glas naj zadoni v pozdrav! (*Skupno zapoje, nekateri sedeč, drugi stoječ*):

Naš dom je log in pisan gaj,
log temni, senčni, krasen raj;
tu petje zveni, rog poje glasno,
po hosti tihotni odmeva prosto!
Trara! trara! trara!

(*Med petjem nastopita Jurij in Vida, cigani in Kruci jima delajo prostor.*)

2. prizor.

Jurij, Vida, prejšnji.

Jurij: Tako je prav, nocoj je vaš večer!

Vsi: Dobrodošla, naša vladarica!

Jurij: Veselimo se in rajajmo nocoj!

Lajoš (*se klanja Vidi z vrčem v roki*): Pozdravljena nam v naši sredi!

Brajdič: Zdaj si naša, Vida!

Vida (*zase*): O — Bog, — ta obraz, — pomagaj mi!

Jurij: Vida, ne boj se! Pri meni si na varnem, kakor golobica! — Tovariši v ples, nama pa večerjo! Lela, Mara!

Kruci in cigani: Rajajmo nocoj in pijmo in se veselimo! (*Odhajajo, ostaneta samo Vida in Jurij; zadaj se sliši bučanje godbe, petje in kričanje.*)

3. prizor.

Vida, Jurij.

Jurij: Tako, Vida. — Zdaj sva sama! — Tukaj je moje vojno domovanje.

Vida: Kako sem nesrečna!

Jurij: Ne, Vida! Ti me ne poznaš. — Tu je moja vojna domačija, a gospodar in graščak sem na pristavi pri Bakovcih.

Vida: Čemu si me dal privedi sem? — Jaz ne maram — ne morem...

Jurij: Vida, vse bo dobro! — Ti boš vladarica in kraljica Krucev. Ti boš gospodovala in vsi se bodo klanjali pred teboj. Ponosna boš še name. — Nocoj je najsrečnejši večer zame!

Vida: A vendar, ne morem pozabiti...

Jurij: Vse ti bo prešlo. — Vsaka tvoja želja se ti bo izpolnila. Pri meni boš imela raj.

Vida: Ah, ne, ... to so le prazne sanje.

Jurij: Niso ne! Še lepše bo, ko bova mož in žena!

4. prizor.

Lela, Mara, Vida, Jurij.

Lela in Mara (*prinesete v krasnih posodah jedi in pijače, položite na tla in se priklonite*).

Lela: Milostna gospodarica, vzemi, jej in pij!

Mara: Vladarica! — Bodi srečna z njim in v kapljici tej žlahtni najdi blagoslova! (*Se priklonite in odidete.*)

Vida: Hvala vama!

5. prizor.

Vida, Jurij.

Vida: Jurij! — To so pa priležnice ciganske, ki so tudi tvoje!

Jurij: Prisegam ti, da sem vzljubil samo tebe! Edino tebe bom osrečil.

Vida: Ni to sreča, če nevesto ukradeš, kot si mene!
— In mater si pobil!

Jurij: Vida, nisem mogel drugače! Prisežem ti, da te po sili ne bom vzel za ženo!

Vida: Jurij, ti in tvoje prisege drže zelo malo!

Jurij: O ne! Jaz sem krščen in odklanjam krucevsko poroko pod hrastom z začasno zakonsko zvestobo!

Vida: Otmičar si pa vendar!

Jurij: Pozabi, Vida, to! — Ti boš vendar tudi moja vladarica, ko naju poroči katoliški duhovnik v Lenti, daleč proč od tega gozda, in bova mož in žena pred Bogom in ljudmi kot poštenjaka in ne kot tolovaja.

Vida (kima): O — ne vem! ...

Jurij: Vida, obljubi mi, da boš! — Vida, reci mi samo eno besedico —!

Vida (odkimava): Do jutri mi daj odloga, da premislim! Ob zori ti povem.

Šandor (zadaj kričanje, rajanje utihne): Gospodar!
— Jurij! — Gospodar! — Hitro na posvet!

Jurij: Vida, za trenutek, — takoj se vrnem! (*Odide.*)

6. prizor.

Vida.

Vida (žalostna): Sama. — Tu med temi tolovaji! ... Kako se naj rešim? — Kam naj se obrnem? — O, oče moj in mati, kaj bosta počela brez mene? — In ti, moj France! — France! ... (*Jokaje.*) Zakaj sem jaz tako nesrečna? — Žena naj postanem temu pesjanu, ki ga tako sovražim?! — Ne! Nikdar! — Umrjem rajši, čast krščanskega dekleta in moja vera mi je dražja kakor vse bogastvo Kruca! ... (*Poklekne, dvigne roke.*) O Bog, vlij mi v dušo poguma! ... Ti, Marija, in angel varuh, stojta mi na strani v teh hudih urah! (*Se zamisli.*)

7. prizor.

Brajdič, Vida.

Brajdič (*se tiho priplazi*): Glej jo, tičko, kako je ponižna! — Moli... Tu ima zdaj stari Vido! — Vida!

Vida (*se naglo vzdrami in dvigne*): Kdo me kliče?

Brajdič: Jaz sem, Marko. Nikar se me ne boj!

Vida: Saj se ne. A vendar. — Marko, kako naj se rešim, kako naj ubežim, povej!...

Brajdič: Od tukaj ni rešitve. Ujeta si in postaneš žena Kruca! Ha, ha, ha!

Vida: Prosim te, pomagaj mi, izpusti me, saj ti me moreš!...

Brajdič: Morem, pa tudi ne! — Kakor kdo plača. Vedi, da sem jaz cigan!

Vida: Ne bo zastonj! — Oče ti bo dal bogato nagrado in France ti bo hvaležen.

Brajdič: Sem že dobil nagrado, ko me je obrcal in pretepal! Tega mu ne odpustim!

Vida: Prosim!

Brajdič: Vida, rešil te bom, a kam in kako, je moja skrb! Zdaj pa pazi! (*Zadaj se slišijo rogov in glasno vpitje.*)

Vida: A kaj pomeni to? Čemu to vpitje?

Brajdič: Gostija se bo začela! Praznovali bodo!

8. prizor.

Jurij, Kruci, cigani, ciganke, Lela, Mara, prejšnja.

(Vsi se naglo zbirajo od vseh strani, oboroženi z raznim orodjem.)

Jurij: Kakor sem rekel! Vsi na boj! To moram maščevati! Pogin vsem!

Vida: Kaj se je zgodilo? — Kaj?

Jurij: Ti še vprašaš? — Vida, ti ostaneš tu! Brajdič te bo čuval! Stregli ti boste Lela in Mara. Ko se vrnem, greva v Lento, da se poročiva!

Vida: Povej mi, kaj se je zgodilo?

Šandor: Ropoša je dal zažgati domačijo našega gospodarja!

Lajoš: Cela pristava in tabor sta v enem ognju!

Jurij: Nikomur več ne prizanesem! Planil bom čez Muro, vse bom dal požgati in pomoriti!

Vida: Jurij, prosim te, usmili se očeta in ne stori mu žalega; in materi!

Brajdič (*zaničljivo, zase*): Poglej jo no, kako je zdaj ponižna!

Jurij: Prisegam, da bo požig mojega doma maščevan še nocoj!

Vida (*poklekne in prosi*): Ali me ne boš uslišal? Če hočeš, da ti bom žena, prizanesi vsaj Veržeju!

Jurij: Zastonj je tvoja prošnja! — Da zveš, zakaj, naj Mikloš pove, kako je bilo.

Mikloš: Bilo je včeraj sredi noči. Vse je spalo. Nobenega strela, le krik veržejskih strelcev nas je prebudil. Ogenj na vseh koncih, nato pa streljanje, mesarsko klanje, povsod obupni klici in vmes ogromna čreda steklih psov, ki so vse ogrizli, le jaz sem komaj ušel psom in napadalcem.

Jurij: No, Vida, kaj praviš na to? A? . . .

Vida: Jurij, kriv si sam! Oropal si cerkve po Murskem polju.

Mikloš: In potem, ko je vse zbežalo, se spravi poveljnik strelcev v hišo, nikogar ni bilo, razen tvojega otroka, in tega je razsekal; a neki Čopora je vrgel plamenico v streho, nato pa krohotaje zgínil proti Muri.

Jurij (*divje*): Prokletost! Še to povrh! — Zdaj pa vidiš, Vida, kako naj prizanesem tvojemu očetu in tvojemu zaročencu!

Vida: O Bog, pomagaj mi!

Jurij: Tovariši, zdaj pa brž na delo! Čas je drag! — Naše geslo: Pogin po Murskem polju!

Vsi (*kriče odhajajo*): Pogin in smrt po Murskem polju!

Vida: Proč od tod! — Marija, bodi mi ob strani!

Jurij: Ropošo in Čoporo bom sodil jaz! Živa morata ostati! — Potem pa zob za zob!

Vida (*skrušena*): Jurij, prizanesi, — prizanesi!

Kruci in cigani (*zadaj*): Pogin, pogin! . . .

Jurij: Vida, ti nikamor! Ti pa, Marko, odgovarjaš s svojo glavo, če se Vidi kaj zgodi! Ko se vrnem, mi postaneš žena! (*Odide za drugimi.*)

9. prizor.

Vida, Brajdič

Vida: O Bog, kaj bo zdaj!? (*Sede na tñalo in joka.*) O bridka usoda, v katero sem padla! — Izdajavec in hinavec ogrski! Mene je ugrabil, mater je pobil, zdaj hoče še več žrtev! — O, ubogi oče! . . . Kje si, France, kje so tvoje močne roke, da me rešijo? — Pridi pome, da ne padem v kremplje tega jastreba!

Brajdič: Tako, — golobica, zdaj si vsa na tleh! — Zastonj so tvoji klici! — Tukaj je zrak gluh in Mura je zastražena!

Vida: A jaz hočem proč, — proč! . . .

Brajdič: Kam hočeš, reva, sredi noči — in sama — sama.

Vida: Vem, da sama ne bi mogla najti pota. (*Vstane.*) Marko, plačilo ti ne bo izostalo, če mi pomagaš.

Brajdič: Če boš držala obljubo, ti pomagam. Imam prijatelja, za katerega še Godrnja ne ve. Zvesti Izak te bo spremil. Potovala bosta bolj proti severu, da se tako izgubi za vama sled, ker se moraš izogniti Krucem, ki bodo za teboj prežali ob vsej Muri. — Jaz pa medtem sporočim v Veržej, da si na varnem in da te privedem sam nazaj, ko se ta vihar poleže.

Vida: Kaj pa, če mi med tem pobijejo očeta in mojega Franceta?

Brajdič: Ne boj se, draga, poznam veržejske strelce! Godrnja se bo namazal! — Vida, si zadovoljna s takim potovanjem?

Vida: O, pa še kako, hvaležna sem ti za ta nasvet!
Brajdič: Torej, zdaj pa hitro! Zdaj smo sami! — Stopi malo v šotor k Leli in Mari in se pokrepčaj, jaz ti pa med tem privedem svojega služabnika!
Vida (*odide vesela v šotor*).

10. prizor.

Izak, Brajdič.

Brajdič (*sam*): Tako, zdaj je tička ujeta! — Prodaj jo in šla bo v turški harem! To bo kupčija! (*Tleskne z rokami.*) Izak, pridi!

Izak (*se tiho priplazi*): Tukaj sem.

Brajdič: Dekle sem že pripravil, ti pa zdaj kupčijo!

Izak: Izvrstno! Ta bo šla pred pašo! Koliko pa hočeš?

Brajdič: Daj mi več ko je mogoče. Dekle je lepo, mlado. Prodal jo boš drago. — To ni blago za vsak dan.

Izak: A, če mi spodleti? — Kaj potem?

Brajdič: Krščansko lepotico bo paša kupil. Poplačal te bo sijajno! — Bodi brez skrbi!

Izak: Velja tedaj! Tu imaš zlato! — Če bo dober zaslužek, ti še primaknem! (*Mu da težko mošnjo.*)

Brajdič: Dobro! — Potujta srečno! — Izak, pazi, da te kdo ne zasledi! — Dekle je prebrisano!

Izak: Tako mi moje vere, da me ne bo! — Ko bom v Budimpešti, sem varen. Mimo straž mi ne uide! Za to bom že skrbel! — Denar imaš, zdaj daj pa blago! (*Si veselo mane roke.*)

Brajdič (*gre v šotor, privede Vido, Lela in Mara z njo*).

11. prizor.

Vida, Lela, Mara, prejšnja.

Brajdič: Tu je naša Muropoljka!

Vida (*vesela*): Nebo te je poslalo! — Kako naj te zahvalim?

Izak: Nič ni treba hvale! Kakor oče bom skrbel, da prideš na varno.

Brajdič: Izroči se mu v popolno varstvo!

Vida: Hvala Bogu, spet bom videla očeta in mater in Franceta!

Mara: Bodi srečna . . .

Lela: . . . in zdrava!

Izak: Poskrbel bom, dekle, zate v ogrski prestolnici v Budimpešti, da te izročim v varstvo cesarskega namestnika, ki te bo pod vojaško zaščito spremil na Mursko polje, v tvoj rojstni kraj Veržej.

Vida: In kdaj odpotujemo?

Izak: Zdaj takoj! Hiteti moramo, da se Godrnja ne vrne.

Vida (*se poslavlja*): Zbogom, Marko, zbogom, Mara in Lela! — Bog vama naj poplača ves vajin trud! — Marko, ponesi pozdrave tja čez Muro in reci, da se skoraj vrnem!

Brajdič	} (<i>istočasno</i>): Lahko noč! — Srečno hodi!
Lela	
Mara	

Izak (*stisne roko Brajdiču*): Na svidenje, Marko!

Vida (*odide z Izakom, Lela in Mara v šotor*).

12. prizor.

Brajdič.

Brajdič (*sam, čez čas, ko čuti, da je varen in je vse tiho*): Ha, ha, ha! (*Ogleduje mošnjo.*) Maščeval sem se na dekletu! — Ne boš je imel ne ti, Ropoša, ne ti, Godrnja! — Imel jo bo paša v haremu, iz katerega ni več izhoda. — Turkinja bo postala in sužnja paši. Ha, ha, ha! (*Se divje, zmagošlavno smeje.*)

Zastor.

ČETRTO DEJANJE.

Vrnitev.

Pozorišče kakor v prvem in drugem dejanju, le namesto lesene ograje je nastala živa meja, ki je vsa v zelenju. Pod lipo je samo klop, mize ni. — Sedem let pozneje. Lep poletni popoldan.

1. prizor.

Ropoša, Husijan.

Ropoša (*ki je močno posivel, se vrača iz ozadja s Husijanom, s poljskim orodjem, katerega odložita in se vsedeta pod lipo*): Andrej, prisedi k meni! Edini si mi ostal. — Zdaj na stara leta, ko bi potreboval hčerko, sina-zeta, pa ga ni!

Husijan: Potolaži se, gospodar! Bog že ve, zakaj nam to pošilja.

Ropoša (*skrušen*): O moj ubogi otrok, kje te zemlja krije? — Mati, kako si srečna, da si že pri njej! — Ko bi se vsaj moj dobri France vrnil!

Husijan: Ne bo ga nikdar več. — Turški meč ga je uničil. Ni ga mogel Kruc, Turek ga je.

Ropoša: Andrej, povej mi, kako se naj maščujem nad usodo svoje hčere, žene, nad usodo svojega zvestega Franceta!

Husijan: Prask smo že imeli dosti! Tega je dovolj! Bog ve, kje se Godrnja skriva, njega bi moral dobiti!

Ropoša: Kaj pa, ko bi Brajdiča obsodili!

Husijan: Nič boljši ni kot Godrnja. — A dobiti ga!

Ropoša: Ga že imamo! — Včeraj je spet tod beračil, a ker sem slutil, da kaj vohuni, sem ga dal Šonaju, da ga zapre.

Husijan: Dobro si pogodil! Kar na vejo z njim!

Ropoša: Tukaj ga bomo sodili, sem naj ga privede Gregor! A naj ga dobro zveže, stari cigán je zvit!

Husíjan: Sem pred našo hišo! Tu pod lipo bo sojen. Takoj bomo tu z ujetnikom. (*Naglo odide.*)

2. prizor.

Ropoša.

Ropoša (sam): Rešili smo Mursko polje kucevske nadloge. — Jaz pa še nisem zadovoljen. Pred napadi je zdaj mir, — a pred spominom ga še ni. — Spomin na mojo Vido mi dela zmeraj nove rane. Kako boli to v srcu! ... Moja hči ... se nikdar več ne vrne! Kako me muči to že dolgih sedem let! ... (*Zadaj se sliši javkanje cigana in hrup kmetov.*)

3. prizor.

Ropoša, Husíjan, Brajdič, Šonaja, Bračič, Tomaž, kmetje.

Kmetje (tirajo zvezanega Brajdiča, ki jadikuje).

Šonaja: Zdaj ne uideš naši sodbi!

Husíjan: Na kol te bomo dali!

Brajdič: Milost, milost, pri svoji duši ...

Ropoša: Tvoja duša je prokleta črna!

Brajdič (pade na kolena): Prisežem, da nisem ničesar kriv!

Ropoša: Molči! — Možje, kaj naj storimo z njim?

Tomaž: Za noge ga obesimo pod lipo!

Husíjan: Na kol, naj čuti vrag, kdaj je vohunil!

Brajdič: Prisegam vam! ...

Ropoša: Molči! Pripravi se na smrt!

Brajdič: Milost! — Milost! — Samo smrti ne! — Razodenem vam! ...

Šonaja: Nič ti ne pomaža!

Brajdič: A če vam povem o Vidi, da je ...

Ropoša (ga sune): Kaj? — Govori hitro, sicer bo prepozno!

Brajdič: Vida je na Turškem! — Prosim vas, milost!

Vsi (*se spogledajo*): Vida na Turškem? . . .

Husijan: Zvodil bi nas rad! — Pa ne boš, ne!

Brajdič: Pustite me živeti in vse vam bom povedal!

Ropoša (*dvigne gorjačo*): Glavo ti razbijem, če me zdaj nalažeš!

Brajdič: Kruc je Vido ugrabil, a za kazen, ker si mu porušil domačijo in požgal, jo je prodal v turški harem.

Ropoša: In ti si vse to vedel?! Zakaj mi nisi tega prej povedal? Zdaj, ko je preteklo že toliko let! — Zato boš danes visel!

Brajdič: Ne, ne, oče Ropoša, ne tako! Jaz nisem mogel! Godrnja bi me pobil!

Šonaja: Pa te je prihranil za nas! Govori, kaj je zdaj z Vido!

Brajdič: Čul sem, da je bila v Budimpešti.

Ropoša: Če je živa, to povej, potem te še pustimo pri življenju!

Brajdič: Po selih proti Budimpešti se je čulo o njej kot muropoljski krasotici, a jaz kot cigan tja ne smem, da bi zvedel za njeno bivališče. — Mislim pa, da je tvoja Vida — kje v kakem haremu, ali pa za ženo paši Ibrahimu, ki jo je kupil.

Ropoša: Kaj, kaj, kaj si rekel? Da je žena paši?! Moja hči — poturčena? — O Bog!

4. prizor.

Kata, prejšnji.

Kata (*priteče iz vasi, zasopihana in prestrašena*):
Možje, možje, nesreča, sovražnik, Turek je v Veržeu!

Ropoša: Kata, kaj nas strašiš?

Husijan: Kata že vidi strahove, pa nori!

Kata: So to strahovi, če ti vdere mimo cerkve dvajset konjenikov s Turčinom na čelu?

Ropoša: Kdo pa ti je to natvezel? Za norca nas ne imej!

Kata: Sami boste to čutili! — Ko ti požgejo hišo, bo prepozno! Sama sem jih videla! — Ženske so se vse poskrile, otroci kar beže! (*Zmedena.*) Gorje nam, Turek je v deželi!

Ropoša: Husijan, pojdi ti pogledat! — Šonaja, cigana dobro drži! (*Husijan gre.*)

Brajdič: Izpustite me, dajte mi prostost!

Kata (*jadikuje in dela nemir*): Turek, Turek! ...

5. prizor.

Vida, Franček, prejšnji.

(*Odzadaj močen hrup, rezget konj, krik otrok in žensk*): Gorje, Turki, Turki, bežimo! ... in podobno.

Vida (*s Frančkom, pride Husijanu nasproti, oblečena v dragoceno turško opravo, in se ustavi pred hišo. Služabnik ji nosi težek kovinast kovčeg. Može vsi osuplo gledajo*): Pozdravljeni, može!

Vsi: Kdo sta, čudna tujca?

Kata: Saj to so Turki!

Ropoša: Res, oprava turška! — Pa kaj hočeta pri nas?

Vida: Strehe bi prosila in počitka, tako sva trudna!

Šonaja (*pusti cigana*): Za take ni prostora! Veržej ne mara Turkov!

Vida: Nismo Turki, smo kristjani! (*Si odkrije obraz.*) Kaj me več ne poznate?

Ropoša: Kdo si, čudna žena? —

Vida: Oče, — ali me res več ne poznate! ...

Ropoša (*se ustraši*): Kaj, — kaj, — ti? Vida —? Je-li mogoče? Vida! ... (*Se objameta, vsi se gnetejo okoli njiju.*)

Brajdič (*se sprosti, ko se drugi gnetejo okoli Vide in zbeži*).

Vida: Da, oče, po dolгих sedmih letih! ... Oh, oče!

Ropoša: Jeli resnica, ali sanjam? — Ti edinka moja, si se vrnila? . . . Otrok moj, ti si živa in zdrava?!

Vida: Da, po dolgih potih sem se vrnila!

Husijan: No, Kata, tu imaš zdaj Turke!

Kata (*v zadregi*): Saj so bili videti kot Turki! Kdo se ne bi bal? Vida, — naša Vida! (*Poklekne pred Vido.*)

Vida: Saj ti si, naša dobra Kata!

Ropoša: Kaj pa tale fantek? Odkod je ta?

Vida: Oče, odpustite mi! Žalostna je moja zgodba. To je . . . moj sinček! — Nisem mogla drugače! . . .

Ropoša: Ali je res, Vida? — Jaz sem dedek? — Pridi k meni, Turček, da te objamem!

Franček (*boječe k njemu*): Mama, kdo pa je ta stari mož?

Vida: Tvoj dedek. Zdaj ti bo oče!

Ropoša (*boža Frančka*): Le nič se ne boj! — Zdaj si pri očetu.

6. prizor.

Janez, prejšnji brez Brajdiča.

Janez (*naglo pride*): Vida, ti si spet tu? (*Ji stiska roke.*) Ali je mogoče?

Vida: O, Janez, tudi ti si prišel? (*Gleda okoli in išče z očmi.*) Kje pa je on, — kje je France? — in naša mati? . . .

Ropoša: Vida, prihrani si zdaj to! — Rajši . . .

Vida: Oče, nekaj mi prikrivate! Povejte, kje sta mati in moj France! Nisem ju pozabila!

Ropoša (*zase*): Bog, ne prizadeni mi zdaj tega! — Mati in on . . . obadva sta že davno . . .

Vida (*prestrašeno*): Kaj nista več živa?

Kata: Vida, mati so umrli . . .

Ropoša: Franceta so Turki . . .

Vida: Moj Bog, še to! — Še ta bolešt! — Tako sem šla veselo domov, našla pa sem le očeta. (*Joka.*)

Janez: Bodi junaška, Vida, vse boš prebolela! Tudi nam je bilo hudo, a prešlo je.

Vida: Povejte, oče, kako in kdaj so umrli mati!

Ropoša: Že pred leti. Ni prebolela žalosti, ko je tebe doletela zla usoda. Hudo mi je bilo, hudo, a zdaj sem srečen, ko imam vsaj tebe!

Vida: In France, kako je bilo z njim?

Janez: Odrinil je na čelu strelcev v obrambo Dunaja. Padel je pod turškim mečem. Ibrahimov janičar ga je zadel.

Vida (*se zdrzne*): Bog, ... še to! — Ibrahim je vendar ...

Ropoša: Kaj ti je, Vida?

Vida: Nič mi ni, nič ...

Husijan (*ogleduje okoli*): Kaj pa to? — Kje je cigan? ... Kam je zgínil?

Šonaja: Kakor bi se v zemljo pogreznil. Tu je bil, zdaj ga pa ni. Saj škoditi nam več ne more! — Tudi Mure ne more prebroditi! Imamo straže.

Vida: Kdo je ta cigan?

Ropoša: Brajdič Marko, ciganski poglavar.

Vida: Ta izdajalec in zver v človeški podobi še zmeraj straši tod?

Ropoša: Naj bo kakor hoče! — Danes mora biti veselo! — Star sem, a vesel, da mi je ljubi Bog povrnil hčer! — Kata, pojdi v klet, prinesi nam najboljšega!

Kata (*odide*).

Husijan: Tako je, Ropoša! Kaj bi se držal, kakor bi se jesiha napil! Vesel bodi, da imaš spet hčer in še celo vnuka! — Kar ti je natvezla ona babura izpod Ptujске gore, naj te več ne straši! Zakaj, če bi to ženšče vedelo kaj o bodočnosti, bi jaz že davno utonil v sodu vina. (*Smeh vseuprek, Kata se vrne z vrčem vina in nataka vsem, ki so posedli po tleh, po klopi in pred pragom hiše.*)

Janez: Kam te je odvedel Kruc, ko te je ugrabil?

Vida: V tabor med cigane in izročil me je v varstvo Brajdiča. — Ta, ves srečen, me je sprejel, rotíl

pri živem Bogu, da me vrne očetu in materi, mi da za spremstvo žida Izaka, da bi me povedel čez Budimpešto v Veržej. A tedaj...

Ropoša: Kaj je bilo dalje?

Vida: Ko sva prišla v Budimpešto, sem zagledala same Turke. — Tedaj sem šele spoznala, da sem bila dvakrat prodana. Cigan me je po židu prodal v turški harem.

Ropoša: O ti satansko človeče! — In nam je tukaj lagal, da si na varnem!

Šonaja: Le zakaj ga nismo dali na kol!

Janez: In ta zlodej vam je danes ušel!

Šonaja: Še ga bomo ulovili! — Zbal se je, ko je zagledal Vido, ker ga je zapekla vest! Takoj gremo za njim! Sosedje, za menoj!

Kmetje: Vida, na svidenje! (*Ji podajajo roke, odidejo.*)

7. prizor.

Vida, Kata, Ropoša, Janez, Husijan.

Vida: Poslušajte me dalje, oče! — Kupil me je paša Ibrahim...

Janez: Pod njim je vendar padel France!

Vida: Vdala sem se v usodo. Ko sem bila sama, sem se zatekala k Mariji. Ibrahim me je vzel za prvo ženo. — Ko je prišel ta sinček (*objame Frančka*), sem dobila velik vpliv do paše. Rešila sem mnogo kristjanov, ki so gnili po nedolžnem v hladnih turških ječah.

Ropoša (Frančku): Blaga tvoja mati, fantek!

Vida: Edina skrb, ki sem jo imela, je bil moj sinček. Vzgojila sem ga v materinem jeziku in po krščanski veri.

Vsi: Vida!...

Vida: Ibrahim je odšel z vojsko proti Dunaju, kjer je bil premagán in ubit. Bila sem srečna, ko so bili Turki pregnani. Zahrepenela sem po domu, po Veržej. Pobrala sem vse zlato in turške za-

klade. Cesarski so mi dali spremstvo, da me spremi do Veržeja in se vrne s potrdilom, ki jim ga moram izročiti, da sem na varnem. — Pri cerkvi so ostali.

Kata: In jaz sem kričala, da so Turki!

Vida: Saj sem res videti kot Turek! Ta obleka, a kar je največ vredno, — to bogastvo! (*Služabnik dvigne skrinjo, jo da Vidi, ta jo da očetu.*) Sprejmite, oče!

Ropoša: Preljuba moja hčerka! (*Se objameta.*)

Janez: Če bi vedel Kruc za tvojo pot z bogastvom!

Ropoša: Bogato si se oškodovala za turško robstvo, Vida!

Vida: Kakor dozdaš še nobena Slovenka!

Ropoša: Po dolgih hudih letih se mi je povrnila edin-ka, dobil sem vnuka, današnji dan naj bo slavljen! — Bodimo veseli!

Vida: Bogastva je zadosti, da bo za gostijo!

Ropoša: Husijan, vzemi boben, skličí vse Veržejce jutri v cerkev, da zahvalimo Boga! — Potem pa pod lipo, kjer bomo jedli, pili in se veselili na račun turškega zlata!

Vida: Moje spremstvo tudi pogostimo. Naj ve svet, kakšno hvalo dajejo Muropoljci za rešitev!

Kata: Še eno slavje bo za tem. Tega Turkca bomo krstili! Tudi to bo praznik!

Ropoša: Saj res, še to bi skoraj pozabil!

Vida: Da, oče, o tem sem se že odločila. Ker nimam več na svetu Franceta, bo nosil njegovo in vaše ime moj sin.

Ropoša: Tako tedaj! Franček boš postal in s tem tudi pravi kristjan in ne več Turek! Kajne?

Franček: Mama, to je tako lepo ime, Franček!

Husijan: Zdaj pa grem takoj na delo! Tudi ti, Kata, moraš v kuhinjo, da vse pripraviš; Janez, ti pa skrbi, da ujamemo cigana!

Janez: Tega si privoščimo po gostiji. — Zraven bo gledal in stradal! . . . Pomni naj, vrag, kdaj nas je goljufal! (*Odidejo.*)

Ropoša in Vida: Tako je prav! Na svidenje!

Ropoša: Kako sem na stara leta srečen!

8. prizor.

Vida, Ropoša, Franček.

Ropoša: Vida, moja ljuba hčer, da te spet imam! — Ti, moj mali črvček, kako si srčkan!

Vida: Oče, kaj zdaj? Imam še samo vas. — Brez matere, brez ženina . . . Ali bom varna tu pred Kruci? — Gorje, če Godrnja izve, da sem se vrnila.

Ropoša: Poiščem kot zate in za Frančka, kjer bo sta na varnem. Za Ljutomer, v hribe, si Kruc ne bo upal.

Vida: Da bi šla iz Veržeja? — Kam?

Ropoša: Varnost je več vredna kot zlato, ki ga imaš.

Vida: In kje bi to bilo?

Ropoša: Obširne gorice v okolici Jeruzalema so na prodaj. Zlata imaš dovolj, da lahko vse kupiš. Če kupiš te gorice, kupiš tudi hribček s cerkvico na vrhu.

Vida (*veselo*): Cerkvico, ki v njej kraljuje Mati Božja? — Oče, lepa misel!

Ropoša: Postala boš lastnica cerkve in se k njej preseliš. Tam boš varna pred Kruci.

Vida: Tako bom najlepše plačala Mariji, ki je rešila mene iz rok Krucev in Turkov. — O, kako sem ji hvaležna! . . . Moja skrb bo tam edino moj sinček, za katerega sem trpela; za njega bom delala in molila!

Husijan (*v ozadju močno bobna*).

Ropoša: Čuj, Husijan že kliče skup ljudi! Vida, trudna si. Po dolgem času si spet odpočij pri očetu! Jutri bo dan veselja za vse Mursko polje.

Zastor.

PETO DEJANJE.

Napad in rešitev.

V taboru pred cerkvijo. Na desni v ospredju vhod v cerkev, ob strani zidovje. Na levi spredaj stara hiša, pred njo klop, za njo zidovje, kjer je vhod v podzemeljski rov. Ozadje: nebo. — Deset let pozneje. — Sonce je že zašlo, polagoma se mrači, v tretjem prizoru je že popoln mrak.

1. prizor.

Župnik Martin Stariha, Franček.

Župnik (*in Franček, ki je star zdaj že 17 let, sedita na klopi v živahnem pogovoru*): No, Franček, moram reči, da si postal že pravi vitez.

Franček: Gospod župnik, prav gotovo bi se mi podalo, ko bi prijel za meč in ga vihtel po zraku.

Župnik: Bi ga zavihtel, — toda, kaj! — Tvoja leta so še prenežna za kaj takega.

Franček: Mislim, da mi je dovolj, če sem star že sedemnajst let. Pokažem lahko, koliko premorem, in to nad najhujšim sovražnikom!

Župnik: Si pa res pogumen!

2. prizor.

Vida, prejšnja.

Vida (*precej starejša, pride iz cerkve*): Kdo pa je tako pogumen?

Franček: Mama, poglej me, poglej mi te roke, ali nisem ustvarjen, da branim tebe, branim vero, branim narod? ... Šel bi nad sovrağa in mu pokazal, da bije v meni mlado, a junaško srce!

Vida: V boj za vero in za dom te vleče?

Župnik: Lahko ste ponosni, Vida, da imate sina takega junaka!

Vida: O, saj lahko hitro pride čas, ko se bo treba žrtvovati in se podati v obrambo zoper roparske tolpe Krucev, ki spet strašijo po Murskem polju in tudi v tej bližini.

Franček: Naj mi pride kateri v pest, zdrobim ga!

Župnik: Ravno to me je nocoj prignalo. Slutim, da bo morda to noč precej hudo. Ogledal sem si že zid. Pogledati moram še rov.

Vida: Saj nas vendar ne mislijo napasti pri cerkvi? — In rov je trden, nihče, razen mojega očeta, ne ve za njega.

Župnik: Da, ravno zato bo tukaj hudo! Edino tale cerkev nam je še zavetje. S tega hriba jih moramo pregnati, potem smo varni!

Vida: Pa ste poslali po mojega očeta, da pride s četo?

Župnik: Dozdaj še nikogar. Ne vem, kdo se bo prostovoljno javil.

Franček: Gospod župnik, jaz sem pripravljen! Mamica, kajne, da smem k očetu v Veržej?

Vida: Težko bi mi bilo, vendar ti ne bom branila.

Župnik: Prevelika je tale žrtev zate, moj mladenič. Jo boš zmogel?

Franček: Z božjo pomočjo! Gospod župnik, to bo moj prvi junaški čin. Skozi sovražnika se bom prebil k dedeku!

Župnik: A, Vida, kaj porečete vi na to? — Če se mu kaj zgodi? — Boste prenesli bolečino?

Vida: Verujem v božje usmiljenje! Naj ta mladenič, moj edinec, pomore, da bo oteta Mati Božja v cerkvi in z njo ves tabor, z Murskim poljem vred.

Franček: Kako sem srečen, da je meni dana ta prilika!

Župnik: Toda, kaj porečejo k temu starejši? — Imamo drugih, že izkušenih. Premlad si, Franček, in škoda bi te bilo.

Franček: V junaštvu človek nikdar ni premlad. Mama mi tudi ne brani.

Vida: Jaz sem se že vdala v usodo. Kakor Bog hoče!
(*Zadaj se sliši govorjenje in mrmranje.*)

Župnik: Glasove čujem. To so naši, počakali jih bomo.
(Mrak.)

3. prizor.

Janez, kmetje, kmetice, fantje, dekleta, otroci, prejšnji.

Kmetje in fantje (*prihajajo od vseh strani in se zberejo v gručah okoli župnika*): Dober večer vsem skupaj!

Kmetice (*dekleta, otroci*): Hvaljen Jezus!

Župnik: Amen! — Tako zgodaj ste se že zbrali?

Janez: Doli proti Ljutomeru je vse v ognju!

Prva kmetica: Mati Božja nas bo čuvala!

Prvi kmet: Bolj smo varni v tem zavetju kot doma.
Nocoj bo huda!

Župnik: Odkod pa veš?

Prvi kmet: Videli smo ognje! To je prvo znamenje!

Janez: Pošljimo po pomoč v Veržej! — Ropoša naj pride z našimi!

Franček (*stopi v sredino*): Jaz sem se odločil, da grem po dedeka, da nam pride pomagat.

Vsi (*osupnejo*): Franček, ti?! — Saj si še premlad!

Franček: Nisem! Po letih sem sicer še mlad, a v meni bije srce, ki hrepeni po junaštvu. — Pustite me!

Vsi: Kaj pa mati Vida reče?

Vida: Nujna pot je to, smrtno nevarna. Če je treba, darujem ga na oltar, saj gre za rešitev nas vseh.

Vsi: A gospod župnik?

Župnik: Braniti mu ne smem. — Poslušaj torej, sin-ko! Pismo boš dobil, ki ga skrij v obleko in ga poneseš še nocoj v Veržej. Izročiti ga moraš edino dedeku, očetu Ropošu! Pomoč je nujna!

Franček: A preden grem, bi prosil blagoslova v cerkvi. Pot je težka, zato bom pokrepčan veliko laže hodil. (*Poklekne.*)

Župnik (*ga pokriža na čelo*): Bog s teboj, moj mladec!

Franček (*vstane in gre v cerkev, vsi za njim. Čez čas se v cerkvi oglasi pesem*):

Marija, skoz' življenje
voditi srečno znaš,
Ti pelji skoz' trpljenje
življenja čolnič naš ... itd.

(*Ko pesem ponehava, se oglasi glas straže iz zvonika.*)

Glas iz zvonika: Okolica je v ognju! Možje v okope!
— Ženske v cerkev!

Vsi (*naglo iz cerkve*): Bog nam pomagaj!

Franček: Zdaj pa brž na pot! Zbogom, mamica, zbogom! (*Splošna zmeda.*)

Vida (*ga pokriža in objame*): Zbogom, sinko! Marija naj te varuje! — Srečno pot!

Vsi: Srečno se vrni!

Župnik: Božja pomoč bodi s teboj!

Franček (*odide skozi skriven hodnik v rovu*): Dobro se držite! Ob zori bo pomoč že tu! — Lahko noč!
(*Zadnje besede govori že v rovu. Mesec vzhaja.*)

4. prizor.

Prejšnji, brez Frančka.

Župnik: Zdaj pa, možje, na okope, žene in otroci v cerkev, jaz bom pa dajal navodila!

Glas v zvoniku: Sovrag je blizu! (*Od daleč streli.*)

Žene in dekleta: Bodite junaški! Molile bomo za vas!
(*Odidejo v cerkev.*)

5. prizor.

Vida, župnik, Janez, možje

Janez: Jih bomo zmogli? — Do jutra moramo zdržati!

Župnik: Le kdo jih spet vodi?

Drugi kmet: Pravijo, da neki Jurij Godrnja in cigan Marko!

Vida (*se ustraši*): Moj Bog, to sta dve zveri v človeški podobi!

Janez: Ko bi imel srečo, da katerega ujamem!

Vida: Da bi se le Franček srečno preril skozi hosto in nam pripeljal pomoč iz Veržeja.

Župnik: Fantovo junaštvo mi je jamstvo, da bo premagal vse ovire. Ko bo na polju in iz hoste, tedaj bo varen.

Janez (*premišljuje*): Godrnja in Brajdič! — Ta dva dobiti v pest! Tedaj se osvetim zate, Vida!

Vida: Če imate ta dva, potem bo vsa nevarnost proč. Drugih takih ni.

Župnik: Vaše besede so pa res junaške, samo poguma nam je treba! (*Pokanje se sliši vedno močnejše, vmes divje vpitje.*)

Prvi kmet: Kaj pa to? — Ti divji kriki?

Glas iz zvonika: Kruci so pod hribom!

Župnik: Možje in fantje! Na svoja mesta! (*Pri cerkvenih vratih dekletom:*) Dekleta, z lonci k vreli vodi, smoli in h kupom slame! (*Zbeže na vse strani, ostaneta samo župnik in Vida.*) — Za vero gre in za narod! — Bodite junaški na okopih! (*Spodaj vpitje, stokanje, preklinjanje, udarci, streli itd.; boj se je vnel na okopih.*)

6. prizor.

Vida, župnik.

Vida: In vi, gospod župnik?

Župnik: Jaz ostanem tu in bom dajal navodila.

Vida: Le kako se je Franček prebil skozi Kruce, ki so obdali ves hrib?

Župnik: Pogumen je fant, da si toliko upa! — Vida, dobro ste ga vzgojili!

Vida: Tudi vi ste pripomogli k temu, gospod župnik, — dober zgled in nauk je videl v vašem srcu.

Župnik: To je samo dolžnost. Moj stan je, biti vzgojitelj, učitelj in branitelj!

Vida: Da! — Tudi vam moramo priznati vse junštvo! Neštete so zasluge, ki ste jih dosegli z brambo naših krajev. Povsod ste šli iz bojev kot junak in zmagovalec.

Župnik: »Z vero do Boga in v ljubezni do domovine«, to je moje geslo in to me vodi povsod do zmage!

(Med tem pogovorom divja boj in kričanje naprej.)

7. p r i z o r.

Janez, prejšnja.

Janez (*priteče naglo, levo roko ima krvavo, tudi na glavi ima udarec*): Vida, Vida! — Hitro malo vode!

Vida: Moj Bog! Janez, ti si ranjen? (*Gre po vodo.*)

Janez: Nič ni hudega! Samo mala praska.

Župnik: Kaj pa z roko?

Janez: Obvezati jo je treba, pa bo dobro!

Vida (*pride z vodo, mu izpira*).

Župnik: Kako je spodaj, Janez?

Janez: Dobro se držijo! Kruci padajo kot muhe!

Župnik: Kaj pa jarki in volčje jame?

Janez: To je bilo presenečenje zanje! Iz jarkov samo krik in vik.

Župnik: Bomo zdržali to noč?

Janez: Če bo tako šlo, kot gre, da! Jutri pa gotovo pride pomoč, potem pa ...

Vida: Kje se pa poveljnik drži, oni Jurij? — Ti ga dobro poznaš, Janez! (*Ga obvezuje.*)

Janez: Videti ga ni nikjer, tudi onega cigana ne!

Župnik: Ta dva sta gotovo dobro skrita. Bom šel pogledat dol, kako se držijo! (*Odide.*)

8. prizor.

Vida, Janez.

Vida: Janez, zdi se mi, da te skeli.**Janez:** Ne prehudo. Dobro mi zaveži, potem pa se vrnem. Potrebujejo me.**Vida:** Odpočij si malo! Vina ti prinesem. (*Hitro stopi v hišo, prinese vrč vina, mu da piti.*)**Janez:** Bog ti povrni! To mi pa zdaj dobro dene.**Vida:** Boš mogel nadaljevati?**Janez:** Moram! — Ne mirujem prej, dokler mi ne pade v roke oberkruc!**Vida:** Če pa ti padeš v njegove?**Janez:** Ne! Nikdar! Z menoj se ne bo mastil, ta — pasji sin!**Vida:** Janez, skrbi, da vam prideta v roke živa oba s ciganom! Naj ju ljudstvo sodi!**Janez:** To je moška beseda, Vida! Obljubim ti, da ne prelomim nobene besede! Zdaj pa grem spet na okope! (*Odide.*)**Vida:** Bog s teboj!**Glas iz zvonika:** Grmade gore po hribih! — Kresovi!

9. prizor.

Vida.

Vida: Le kje je zdaj moj Franček? Ali je srečna njegova pot? — Edina tolažba mi je poleg očeta. — O, Mati božja, ti me ne boš zapustila! (*Kleči.*) Glej, Devica, vodila si me po hudih potih! Tvoja sem bila, tvoja hočem ostati! — Čuvaj nas in brani domovanje v svoji cerkvi in preženi od nas to hudo uro! (*Moli zroč v nebo, nato vstane.*) Pred tvojim oltarjem bom prosila, da nas uslišiš! (*Odide v cerkev.*)

10. p r i z o r.

Brajdič, Jurij, Šandor, Lajoš, Franček.

Pokrajina se od časa do časa osvetljuje od sija okoliških ognjev in mesečine. — Odmor.

Brajdič (*pokuka skozi skriven vhod iz rova, stopi ven, opazuje okolico ter namiguje ostalim pri rovu*): Na varnem smo, nikogar ni!

Jurij (*za njim*): Tako, zdaj smo pa na cilju. Sem z njim! Tu sem ga položita!

Šandor in Lajoš (*prineseta skozi rov nezavestnega in krvavega Frančka ter ga položita na klop pred hišo. Mesec osvetljuje njegov krvav in blede obraz*).

Jurij: Zdaj pa ga preglejmo, nekaj ima gotovo pri sebi. Če ne bo pismo v žepu, potem je kje zašito! Takle mlečnež se ne bo klatil brez pismenega povelja ali prošnje.

Brajdič (*stika Frančku po obleki*): Za vraga, v žepih nima nič! Daj mi nož!

Šandor (*mu da nož, tipa z njim po koncih obleke*).

Brajdič (*otipa pismo*): Ga že imam! Tu je nekaj!

Jurij: Hitro prereži!

Brajdič (*odreže kos obleke, iz njega pade pismo*): Tako!

Jurij (*pobere pismo, se obrača proti mesečini in bere z veliko vnemo*): Ha, ha, ha! Imam ga! — Sama mi ga je dala! — Zdaj se pa osvetim njeni lastni krvi!

Šandor: Kaj je v pismu, da te je tako pogrelo?

Jurij: Ha, ha, ha! Stari Ropoša naj bi pomoč poslal! Zato pa je poslala Vida sina meni v past.

Brajdič: Vsi vragovi so ti naklonjeni, Jurij! — Zdaj ali nikdar!

Jurij: Hej, tovariši, polivajte mi dečka z mrzlo vodo, da se zave! Ta nam bo z jezikom še koristil. Do jutra mora biti pri zavesti!

Lajoš: Gospodar, ta ne bo nikoli gledal in tudi ne govoril! Preveč sem ga lopnil.

Jurij: Bedak, kaj biješ po glavi!

Lajoš: Saj sem tudi jaz dobil!

Šandor: In tri naše je pobil!

Jurij: Dobro torej! (*Premišljuje.*) Zdi se mi, da nam je sreča mila! Na hribu smo. Od tu se ne ganemo! Pomoči tudi ne dobe iz Veržeja. Zмага bo naša!

Brajdič: Kaj naj naredimo s tem mladeničem? Toliko ga je še, da diha!

Jurij: Brajdič, ti zažgeš cerkev, vidva, Šandor in Lajoš, pripravita oster kol, postavita ga semkaj, da bo viden v dolino, in nanj natikajta dečka. Jaz bom pa delo vodil.

Brajdič: Mladič se bo vendarle zavedel ob bolečinah na kolu in nam kaj izdal.

Šandor: Najbolje bo, da z delom takoj pričneva.

Jurij: Da, najprej kol! Poglejta tu za hišo!

Šandor in Lajoš (*odideta krohotaje za hišo*).

Glas iz zvonika: Držite! — Pomoč se bliža!

Jurij: Kdo je to? ... Odkod?

Brajdič: To so le strašila!

11. prizor.

Vida, prejšnji.

Vida (*stopi iz cerkve, obstane*): Marija, pomagaj!

Šandor in Lajoš (*prineseta koničast kol ter ga položita poleg Frančka*): Tako! Tu je nekaj!

Jurij (*zagleda Vido*): O, o, o, glej jo, tičko!

Vida (*hoče nazaj v cerkev*): Pomagajte!

Jurij (*jo zadrži*): Stoj! Nikamor! Zdaj si naša in — tudi moja!

Vida: Ne, nikdar! — Nikdar!

Jurij (*jo potegne k Frančku*): Kdo je ta? — Ga poznaš?

Vida (*se ustraši, pade na Frančka*): O, Bog, ne kaznuj me tako grozno! — Franček! — Franček, slišiš, Franček! Poglej me, jaz sem, tvoja mama! ... (*Joka in kriči.*)

Jurij: Ha, ha, ha!

Vida: Morilci, kaj ste mi storili! — Krvniki, umorite še mene!

Brajdič: Ne zdaj, ti prideš na vrsto jutri!

Jurij: Zdaj naj ti pomaga Ropoša, ki si po njega poslala!

Vida: Ti, ki nisi nikdar sit krvi! — Zdaj se je napij!

Jurij: Saj se tudi bom! Zmaga je moja! — Povem ti, tvoj preljubi sinček bo nataknen na kol pred teboj. — Ti pa prideš na vrsto jutri, a poprej nam boš še ljubica! — Nato pa še Ropoša nabodemo!

Vida (*joka obupno*): Franček, moj Franček! Poglej me, poglej mi v oči še enkrat! — Reci mi še enkrat mamica! — Bog! . . .

Franček (*se giblje, polglasno*): Kje pa sem?

Vida: Franček moj, ti si ves krvav! Pobili so te!

Jurij: Pričnimo hitro svoje delo!

Glas iz zvonika: Pomoč je spodaj! — Držite dobro!

Jurij (*gleda kvišku in okoli*): Kdo si ti, ki nas izzi-vaš?

(Ves ta in naslednji prizor se naj vrši naglo, bliskovito, vsak igralec zase.)

12. p r i z o r.

Ropoša, Husijan, Šonaja, Janez, kmetje, strelci, prejšnji.

Jurij: Brž storita svoje!

Šandor (*pripravlja kol*).

Lajoš (*prime Frančka, da bi ga potegnil s klopi*):
Zdaj se pripravi!

Vida (*sune oba vstran in se nagne nad Frančka*):
Vstran, morilci! Proč! No boste pili te krvi!

Jurij (*jo odtrga od njega*): Tu boš gledala, kako ti bo umiral! — Brajdič, ogenj v cerkev! (*Med temi besedami se naglo odprejo vrata rova, odkoder planejo veržejski strelci, ostali pa od vseh strani; vse je osuplo.*)

Strelci: Prižgite plamenice! — Smrt pesjanom!

Ropoša: Uiti nam ne sme nobeden!

Jurij (*hoče uiti*): Mene ne boste! (*Janez ga zgrabi.*)

Ropoša: A, a, a, — vendar sva se srečala! Zdaj te pa imam! Kazni ne uideš!

Janez: Prisegel sem, da te živega dobim!

Ropoša: Zvežite jih! (*Zvežejo jih.*)

Brajdič (*hoče v cerkev*): Posvetim vam!

Husijan: Ne boš, cigán! Zdaj je tudi zate čas! (*Ga zveže.*)

Vida: Oče, — oče!... Pomagajte! — Franček mi umira...

Janez: Kaj so ga pobili? (*Sune Jurija, da pade.*) Povej, kdo ga je?

Jurij (*na tleh*): Ne vem!

Janez: Povej, duša črna!

Lajoš: Jaz sem ga udaril, ko je v hosti našo stražo pobil in hotel uiti proti Cezanjevcm.

Šonaja: Zdaj boš pa ti pobit!

Vida: Moj Franček! (*Mu dvigne glavo.*)

Franček (*s slabotnim glasom*): Mamica, — dedek...

13. prizor.

Župnik, prejšnji.

Župnik (*naglo pride*): Bogu hvala! Zdaj smo pa rešeni! — Sovražnik je popolnoma pregnan. — Ropoša, prav lepa hvala!

Ropoša: Gospod župnik, tu pogledjte! Veselili se bomo pozneje.

Župnik: Kaj se je zgodilo? — Franček ranjen?

Vida: Umira...

Župnik (*poklekne poleg njega*): Ti uboga nedolžna žrtev! (*Naredi nad njim križ.*)

Franček: Mamica, ... zbogom! ... (*Omahne.*)

Vida: Moj sin ... (*Joka.*)

Župnik (*mu daje odvezo*): Bog mu bodi milostljiv sodnik!

Vida (*jokajoč*): O Bog, ... ljubi oče ...

Šonaja: Bridko bomo kaznovali to krivico!

Župnik: Nesimo Frančka v cerkev k Mariji.

Dva kmeta (*dvigneta Frančka ter ga odneseta v cerkev, ostali gredo za njima.*) *Ostanejo le:*

14. prizor.

Ropoša, Janez, Šonaja, Husijan, Brajdič, Jurij, Šandor, Lajoš.

Ropoša: Kaj naj storimo z vami? (*Molk.*) Govori zdaj! Tukaj je ljudska sodba! Tudi Franček mora biti maščevan!

Jurij: Pustite me!

Šonaja: Prava reč! (*Najde kol.*) Kaj pa to? Za koga je bilo to pripravljeno?

Šandor: Za onega, ki je umrl.

Jurij: Drži jezik! — Izdajalec!

Šonaja: Kaj, ... te peče vest?

Ropoša: Glasna je obtožba, ki se je nabrala proti vam, sovragi. Dovolj je bilo zla na Murskem polju. Jurij, tebe bo zadela kazen, ki si jo namenil drugim. Enako tebe, Brajdič, ki si me nešteto-krat nalaгал in zvodil.

Brajdič: Očka, jaz nisem kriv!

Ropoša: Kdo pa mi je hčer prodal Turkom, — a, — ali to ni nič? (*Ga sune.*)

Brajdič: Ne, nisem jaz, — Jurij ...

Ropoša: Da, da! — Jurij mi jo je ukradel, ti pa prodal ...

Jurij: Kaj, — Marko! — Hinavec prokleti, — in meni si se laгал! ...

Janez: Le obtužujta se, nam bo lažja sodba!

Šonaja: Kaj ste z Vido prej hoteli?

Jurij: Ne vem!

Husijan (*sune cigana*): Govori, duša pasja!

Brajdič: Ta je hotel Frančka na kol nabosti, — ob zori pa še Vido ...

Jurij: Sebe obtožuj, ne mene!

Ropoša: Možje! Vsi smo priče tolovajstva Krucev. Kolikor jih ni pobitih, so spodaj ujeti. A tukaj so se štirje glavni tički sami ujeli! Vi ste nam najdražji! Kaj naj storimo z njimi?

Kmetje (istočasno): Pobesimo vragaove!

Kruci (proseč): Izpustite nas! Ne bomo nikdar več!

Ropoša: Ne! Prihranite si vsako prošnjo! Jutri gremo doli k Muri, kjer pred vama, Godrnja in Brajdič, vse pobesimo!

Jurij: Kaj pa z nama?

Husijan: Še vprašaj?

Ropoša: Potem pa vidva, vama zaplešem smrtni ples, da bosta pomnila veržejsko muziko preko praga smrti! Na kol vaju dam nabosti!

Brajdič: Oče Ropoša! Pri svoji duši vam prisežem, samo izpustite me!...

Janez: Izdajalec, rajši zdaj pokoro moli!

Brajdič: Pustite vsaj mene, ubogo paro! (*Poklekne.*)

Jurij: Kaj boš prosil!

Husijan: In kdaj bo izvršitev sodbe?

Ropoša: Jutri zgodaj! — Možje, drži! — Kar je Kruc namenil meni, moji Vidi in Frančku, dobi sam! — Jurija Godrnjo in Marka Brajdiča s parom konj nabodemo na kol, vse druge pa obesimo!... Velja?

Vsi: Velja!

Ropoša: Ti, Šonaja, skrbi za izvršitev sodbe! Zdaj pa z njimi v klet in straža naj se podvoji! — Praznovali bomo zmagó! (*Odvedejo zvezane Kruce.*)

15. prizor.

Ropoša.

Ropoša: S tem bo zmagá gotova! — Zahvalimo zdaj njo, ki nam je priprošnjica v stiskah! (*Hoče v cerkev, naproti mu pride vse ljudstvo.*)

16. prizor.

Ropoša, vse ljudstvo.

Župnik: Zahvaljen, oče Ropoša! Vi ste nam pomagli k zmagi!

Ropoša: Naj vlada veselje danes pri cerkvi! Bogu naj doni zahvala za rešitev!

Župnik: Pozabiti ne smemo naše drage Vide, ki je žrtvovala svojega edinca...

Vida: Radujte se, ker smo oteti, Bogu pojmo hvalo, a ne pozabimo moliti pri tem za njega, mojega ubogega — otroka! Dosti sem že prebolela, hočem tudi to! Bog mi ga je dal, dala sem mu čiste-ga nazaj. — Njemu bodi hvala!

Župnik: Kje so pa ujetniki?

Ropoša: Obsojeni čakajo v ječi kazni, ki bo izvršena jutri!

Župnik: Možje, žene! Prebili smo nocojšnjo noč; bila je najhujša, kar smo jih imeli! Končani so boji s Kruci. Glavni vodje so ujeti, čaka jih kazen, ki jo bodo prejeli po zaslugi. — Z današnjim dnem naj nastopijo novi časi, v katerih delajmo z geslom: »Bogu v čast in narodu v korist!« Poklek-nimo vsi k molitvi in zahvalimo Mater jeru-zalemsko! Pomoč in zmaga kristjanov, — jeruza-lemska Mati, bodi zahvaljena in prosi za nas!

(Vsi spoštljivo pokleknejo, v cerkvi zapoje zvonovi, orgle za-done, vsi zapoje zahvalno pesem.)

Zastor.

REŽIJSKE OPOMBE.

Ropoša: Glavni vodja strelcev in rihtar v Veržeju, je star okoli 45 let, močen, širok kmet, dober, a maščevalen. Prikupljive zunanosti. Izobražen. Kot strelec nosi sabljo in pištolo ter oklep.

Magdalena: 45 let stara, skrbna kmečka gospodinja.

Vida: Glavna junakinja igre, 21 let stara. Zelo ljubke zunanosti, je precej izobražena. Obleka: narodna, v 4. dejanju turška, v 5. dejanju temna kmečka.

Franček: V 4. dejanju sedem let star, v 5. dejanju 17 let; narave vedre. Obleka v 4. dejanju turška, v 5. dejanju narodna.

Čopora: Močen postaven kmečki fant, sodarski mojster. Junak. V ljubezni ves vdan Vidi. Obleka narodna.

Husijan: Pravi tip kmečkega hlapca in veseljaka, star 40 let. Vedno dobre volje, mnogo govori. Vdan pijači.

Šonaja, Bračič, Tomaž: Kmečke korenine, nepopustljivi, starost 48 do 60 let, enako tudi drugi kmetje.

Janez: Popolnoma enak Čoporu, le slabejši je.

Kata: Brbrava kmetica, stara okoli 40 let, postave majhne, sloke.

Župnik: Junaška, častitljiva osebnost, star 60 let, nepremagljiv, močne narave in dobrega srca.

Brajdič: Druga glavna vloga. Zvit kot lisjak, dvo-rezen nož. Pravi tip zločinskega cigana, star okoli 45 let. Pohlepen po denarju, maščevalen; obraz zagorel, kosmat.

Jurij Godrnja: Tretja glavna vloga, star 30 let. Hinafski živinski kupec, narave turške. Hudoben, postave sloke, dolg. Samozavesten in podjeten. Nosi vedno nož in pištolo, le v prvem dejanju je

kot kupec brez orožja ter nosi bič ali palico. Obraza temnega, lasje črni, po možnosti naj ima brado.

Izak: Žid s kaftanom, 60 let star, ima velik zakrivljen nos.

Krucí: Pravi divjaki in tolovaji, turške narave, starost 25 do 40 let.

Cigani: Enako kot Kruci.

Ciganke: Lepa mlada dekleta, žive narave, starost 17 do 22 let.

Kmetje in Kruci, nastopajoči v 4. in 5. dejanju, naj bodo precej starejši kot v 2. in 3. dejanju.

Obleke: Kmetje, strelci, kmetice: narodna noša. Kot strelci, oboroženi izza časa 17. stoletja. Kruci: ponošene turške obleke z jeleki, od ognja osmojene, kar jih na zunaj kaže tolovaje. **R a z - t r g a n i i n r a z c a p a n i n e s m e j o b i t i !** Oboroženi so z različnim orožjem in orodjem. Svojim poglavarjem so po pasje vdani.

Petje: Kolikor ni besedila v tekstu, se lahko vzamejo krajevne narodne pesmi. Partiture za pesmi v tretjem dejanju se dobe pri avtorju.

Tempo igre, posebno med spopadi, osobito v zadnjem dejanju ne sme zastati, drugače igra izgubi v napetosti dejanja.

Režiserjem priporočam, da dobro izvežbajo skupine in ne zapostavljajo statistov, kar je pri naših odrih navada!

S temi pripombami bo imel režiser delo olajšano; kar ni v pripombah, je med tekstom.

Igra se s pomnoženim ansamblom more uprizoriti na prostem.

Priloga k igri "Krucci"

3. dej. I. prizor.

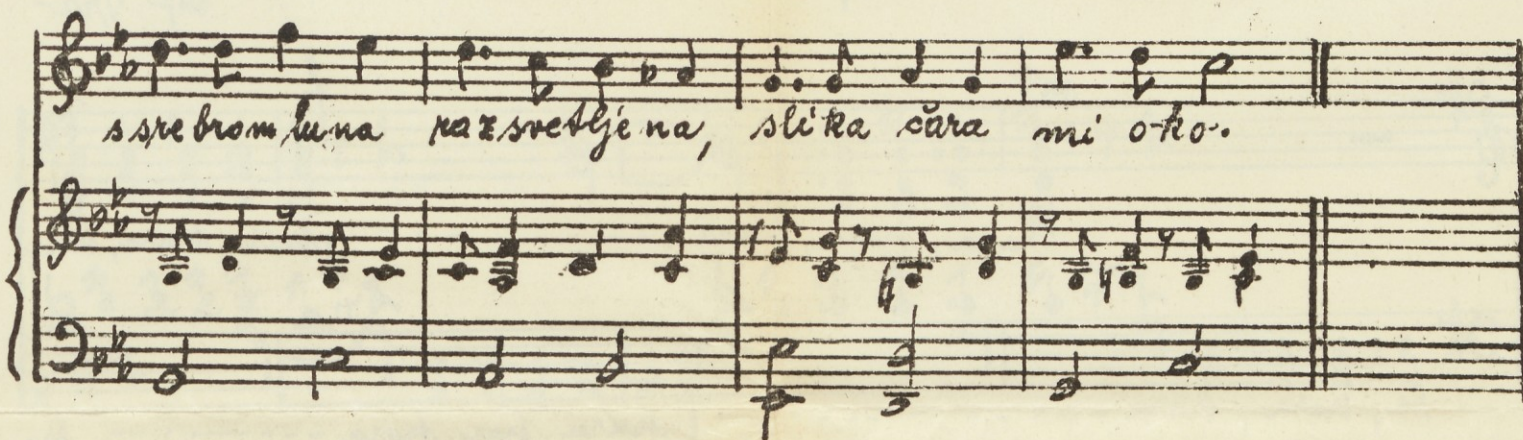
Posem Lela

Dr. J. G.

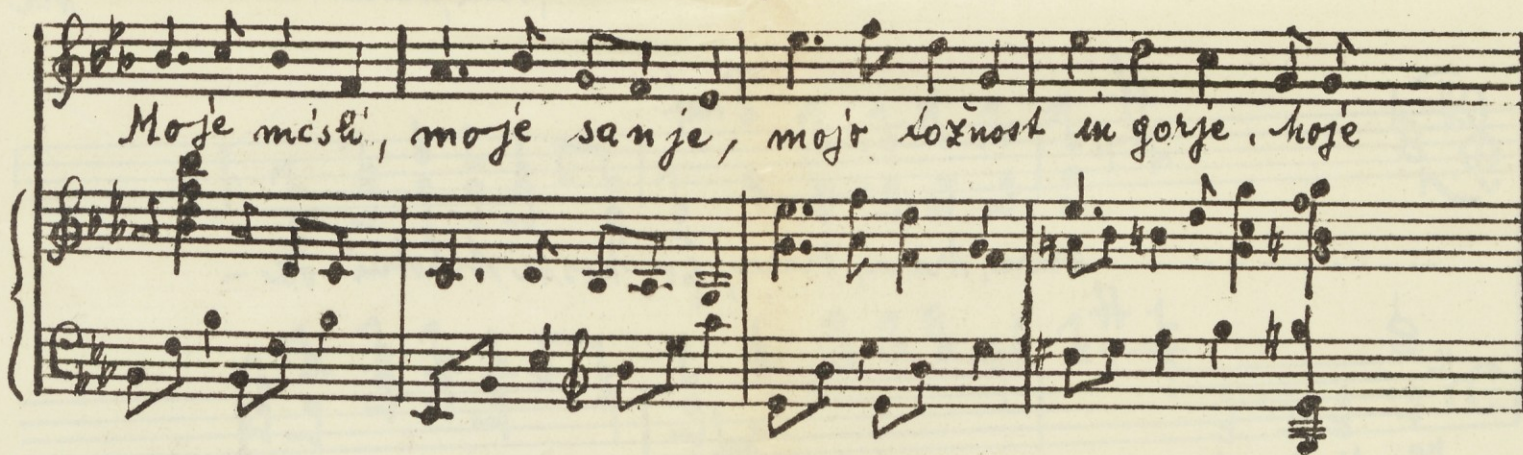
Sa ma nisem za pušče-na, kajti mило in lju-bo,

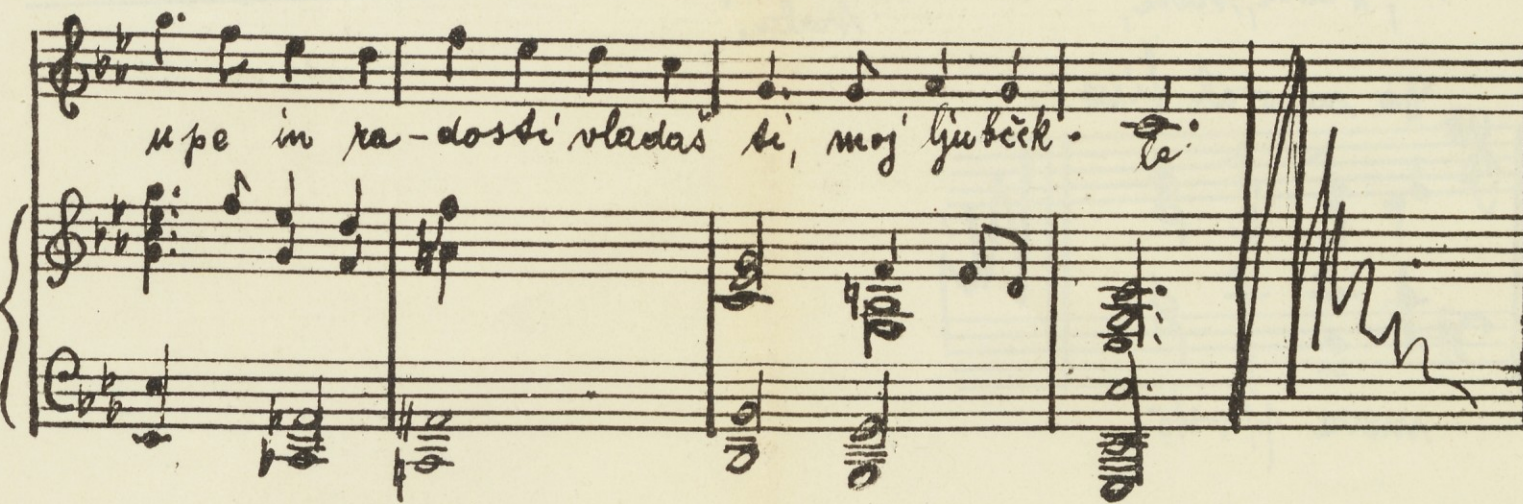
s srebrno luna razsvetlje-na, slika čara mi oko.

Moje misli, moje sanje, moj ločnost in gorje, moje

upe in ra-dosti vladaš ti, moj ljubček. *Te.*

Mei, sb. Naș dom je log... pr. G. Laf.

Handwritten musical notation for the first system, featuring treble and bass staves with notes and lyrics: "Naș dom je log in pi-sau gaj, log tem ni, senchi krasen raj".

Handwritten musical notation for the second system, featuring treble and bass staves with notes and lyrics: "petje zveni, roy poje glasno, po hosti tihotni odane va prosto".

Handwritten musical notation for the third system, featuring treble and bass staves with notes and lyrics: "trara, trara, trara".

Handwritten musical notation for the fourth system, featuring treble and bass staves with notes and lyrics: "trara, trara, trara, po hosti tihotni od -".

Handwritten musical notation for the fifth system, featuring treble and bass staves with notes and lyrics: "Go capo al fine", "meva prosto".

Cesarjeva soba
BRUMEN A.
Kruci

201405168

COBISS ©

KNJŽNICA M. TRČA
Domovinski oddeljek in poseb